

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele.

Læs mere om fordele og sponsorat her:

<https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

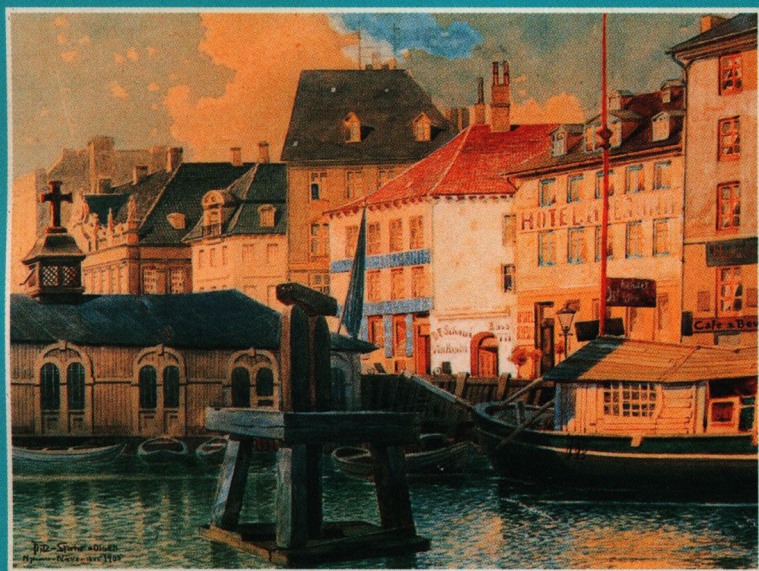
Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

ANDREAS WOLLESEN OG »BETHELKIBET«

»Bethelskibet« i Nyhavn ved Kongens Nytorv 1905.

E. AAGE RASMUSSEN

E. Aage Rasmussen

ANDREAS WOLLESEN

1845 - 1910

*Murersvenden, der gennem sit enestående arbejde
ud fra »Bethelskibet« i Nyhavn,
både blev sømandsmissionspioner i Danmark
og banebryderen for
INDENLANDSK SØMANDSMISSION*

KØBENHAVN

INDENLANDSK SØMANDSMISSIONSFORLAG

1998

ANDREAS WOLLESEN og »BTHELSKIBET«

E. Aage Rasmussen

Bogen er sat med Plantin hos Svendborg Fotosats
og trykt i 1000 eksemplarer
hos Standard-Trykkeriet, Svendborg

Printed in Denmark 1998

ISBN 87-981359-8-8

Forsidebillede:

Forsidebilledet er malet af kunstneren Fritz Stæhr-Olsen i 1905, kort før »Bethelskibet« måtte give op og vige for det nye sømandshjem »Bethel«.

Fritz Stæhr-Olsen var uddannet på kunstakademiet og kendt og værdsat gennem udstillinger i ind- og udland. Særlig kendt blev han som en af tidens fornemste akvarelmalere, og dette eksemplar, der ejes af Indenlandsk Sømandsmission er unikt.

Fritz Stæhr-Olsen levede fra 1858 til 1922.

Indhold

Forord	5
Andreas Wollesen	9
Sømandsmissionen i Helsingør	36
»Det makedoniske råb!«	42
Kongelige gæster	48
Sømandshjem i Dragør	52
Navigationsskole på »Bethelskibet«	57
»Bethelskibet«s 25-års jubilæum	75
»Bethelskibet« i forfald	78
»Bethelskibet« for sidste gang	82
Indvielsen af det nye »Bethel«	87
Wollesen i ISM's regi	99
Epilog	102
Efterskrift	106
Navneindex	109

Forord

Da jeg i 1939 efter fem år i udlandet (i Dansk Sømandskirkes tjeneste) begyndte arbejdet herhjemme i Indenlandsk Sømandsmission, stødte jeg gang på gang på navnet Andreas Wollesen. Jeg vidste ikke hvem han var, men efterhånden forstod jeg, at han var en dansk-amerikansk sømandsmissionær, der havde arbejdet i København.

Kaptajn Poul Nielsen, den første bestyrer af sømandshjemmet »Bethel« i København, fortalte mig, kort før han døde, at han havde arbejdet – først imod, senere sammen med – denne Wollesen i næsten 10 år, de sidste år som knyttet til sømandshjemmet »Bethel«. Han fortalte også, at Wollesen havde arbejdet ud fra det berømte »Bethelskib« i Nyhavn, men lod ellers skinne igennem, at han ikke satte overdådig megen pris på ham.

Senere fik jeg, mod slutningen af krigen, forbindelse med noget familie til Wollesen, der både skriftligt og mundtligt fortalte om deres onkel »Andrew«, som de kaldte ham.

Nu begyndte jeg for alvor at blive interesseret og begyndte at forsøge at samle materiale om denne mand, som jeg anede måtte være noget særligt. Men det viste sig, at der faktisk intet skriftligt materiale fandtes om ham og hans virke. Der fandtes nok en del om »Bethelskibet«, der er omtalt i »Illustreret Tidende« og i »Havnen« og enkelte gange i »Redningsbåden«. Men praktisk talt intet om manden Wollesen.

Jeg gemte, hvad jeg kunne få fat i, men der kom en lang række travle år, hvor jeg ikke beskæftigede mig med sagen. Jeg vidste nu, at han var udsendt af »The American Seamens Friends Society« og lønnet af dem hele sit liv, og i begyndelsen af 70'erne skrev jeg til denne organisations kontor i New York, men fik aldrig svar. Jeg skrev derefter til sømandspræst Ronald Petersen i New York og det lykkedes ham at skaffe mig en nekrolog over Andreas Wollesen, skrevet af en ven af ham, og da jeg samtidig »faldt« over en nekrolog, skrevet af Indenlandsk Sømandsmissions pioner og medstifter Wilh. Rasch, hvori denne betegner Wollesen som banebryder og inspiratoren for det, der blev til Indenlandsk Sømandsmissions, ja, så var jeg »fortabt«. Jeg måtte absolut finde ud af, hvem denne mand var og hvad han havde udrettet. Desværre havde Ronald Petersen samtidig fortalt mig, at alt materiale fra »American Seamens Friends Society«, der var ved at blive ophævet, var sendt til et forskerbibliotek i den lille museumsby Mystic Seaport mellem New York og Boston.

Mystic Seaport var oprindeligt Amerikas største hvalfangerhavn, som i løbet af attenhundretallet forfaldt, men som efter anden verdenskrig blev genopført i sin oprindelige skikkelse som en smukt beliggende museumsby med alle de arbejdende værfter, værksteder, rebslagerier og hvad der eller hørte til en travl sejlskibshavn for 200 år siden og med huse indrettet som dengang – kaptajnshuse, jævne sømandshuse og en primitiv lille trækirke. Blandt de mange gamle skibe findes også fuld-riggeren »Johseph Conrad«, der oprindeligt er den gamle »Georg Stage« og nu er øvelsesskib i Mystic Seaport.

I det omtalte forskerbibliotek har man forsøgt at samle

alt, hvad der vedrører tidligere amerikansk sejlskibsfart, herunder også alt om det velfærdsarbejde, der er udført blandt søfolk – profant såvel som kirkeligt – og altså også »The American Seamens Friends Society«s arkiv med breve og rapporter fra Andreas Wollesen.

Det syntes altså som om drømmen om at lære manden Andreas Wollesen og hans arbejde nærmere at kende lå uopnåeligt langt borte, både geografisk og økonomisk.

Men i disse år blev jeg som Indenlandsk Sømandsmissions repræsentant knyttet til det internationale samarbejde i »International Christian Maritime Association«, der hvert andet år havde en konference, der hovedsagelig fandt sted i Europa. Men i oktober 1978 holdtes denne konference i New York, og jeg fik af hovedbestyrelsen lov at deltage. Samtidig blev der tilbudt billige Amerika-rejser, hvis man købte og betalte billetten 3 måneder i forvejen og var borte mindst 14 dage. Jeg fik lov at tage 3 uger fri og nu manglede så kun at skaffe midlerne til at gennemføre 8 dages studier i Mystic Seaport. Dem skaffede skibsmægler P. Lehmann Sivertsen, Næstved, der på det tidspunkt var medlem af ISM's hovedbestyrelse, mig gennem et studielegat på kr. 4.000, og det skal jeg aldrig glemme ham for.

Arbejdet med personen Andreas Wollesen er nu færdigt. Det er for 95% vedkommende oversat fra engelsk og det har været spændende at bearbejde det. Fremtiden vil vise, om det kan bruges til noget.

E. Aage Rasmussen

Andreas Wollesen

Kort oversigt over Andreas Wollesens liv indtil han begyndte sit sømandsmissions-pionérarbejde i København 1876.

Andreas Wollesen blev født i Maribo på Lolland den 21. april 1845.

Hans mor var enke. Kort efter det yngste barns fødsel mistede hun sin mand efter kun få års ægteskab. Hun sad tilbage med 4 børn, og hun måtte slide hårdt i det for at klare tilværelsen for sig og sine børn ved at arbejde for andre med rengøring og vask. Nogen offentlig hjælp for en enke med 4 børn var ikke at få på den tid.

Andreas måtte derfor, ved siden af sin skolegang, yde sin mor al den hjælp han var i stand til. Allerede i en tidlig alder afslørede han et usædvanligt organisationstalent, og dette i forbindelse med hans iver for at hjælpe moderen, vakte en vis opsigt og gjorde, at han var efterspurgt til alle mulige jobs og aldrig manglede arbejde.

Der går en historie om Andreas' organisationstalent. Men da denne beretning i øvrigt helt er baseret på kontrollerede kendsgerninger er jeg nødt til at nævne, at det ikke har været muligt at verificere den.

Andreas fandt hurtigt ud af at engagere en hel række kammerater som medhjælpere, så han kunne være bydreng for flere handlende på een gang og organisere udbringningen af varer bydel for bydel til alles tilfredshed. Og selv om han derved fik lønningsudgifter kunne han på den måde øge sin indtægt væsentligt, fasttømre

sin ubestridte lederstilling og øge hjælpen til sin moder.

Med det kendskab vi senere har til hans formidable evner som organisator og leder, lyder historien absolut ikke usandsynlig.

Andreas var en livlig og fornøjelig dreng, fuld af dristige og skøre påhit, og alle han mors tårer og formaninger kunne ikke forhindre, at han snart var midtpunkt i kammeraternes glade, men ikke altid lige sobre liv. Konfirmation og folkekirke betød ikke noget for ham i de år.

Alligevel, fortæller han, hændte det ikke sjældent, at han blev overfaldet af dyb bekymring for sit åndelige liv. Han fik, gennem nogle traktater som blev uddelt på arbejdspladsen, forbindelse med baptisterne på Lolland, og ofte gik han adskillige mil for at høre en baptistisk prædikant. Det kunne hændte, at han tilbragte en hel nat i skoven i kvalfuld bøn om tro og fred, ramt af den vækkelsesforkyndelse der lød både fra baptistiske og indremissionske kredse.

Da han var færdig med sin uddannelse efter en fin svendep prøve blev han, i kraft af sine medfødte evner, snart byggeleder og tjente gode penge.

Men han var ikke lykkelig. Og i håb om at kunne lade sin tidligere tilværelse og sin uro i sindet bag sig, emigrerede han i 1870 til USA – men kun for at finde, at han vel havde skiftet klima og omgivelser, men ikke sind.

Han arbejdede ved sit fag i Brooklyn og i Linden, New Jersey, og tilbragte sine søndage på Battery Place og i Washington Street – for siden at vende tilbage til sit værelse med en forsyning af whisky for ugen.

I begyndelsen af 1871 arbejdede han i Chicago og havde værelse på et »Hotel Danmark«, der dog næppe

var noget egentligt hotel, men snarere et simpelt pensio-
nat for håndværkere. En af hans kammerater fik ham
en aften med i den lutherske kirke i nærheden. Men de
fandt begge gudstjenesten kedsommelig og slet ikke
svarende til deres temperament, så de gik deres vej og
gik over i den metodistiske kirke lige overfor, hvor fra
der lød sang og musik. Her håbede Wollesen at finde i
hvert fald en smule underholdning.

Han fandt noget andet og bedre, noget som til sidst helt
ændrede hans liv. Prædikanten var en tidligere norsk
skibsfører, nu metodistisk præst, P.O. Petersen, hvis
enkle og let forståelige prædiken gjorde et dybt indtryk
på ham. Han fortæller selv i et brev hjem, at han aften ef-
ter aften kom til gudstjeneste og hver gang følte, at or-
dene om omvendelse til Kristus var rettet netop til ham.

Det blev lange og trange dage, hver dag i fortvivlet
kamp mellem de lystige, men grove fester med kammera-
terne, som havde fornøjet ham så meget, og det liv, som
han vidste ventede ham, hvis han overgav sit liv til Kristus.

Men den 15. februar 1871 efter en gudstjeneste i me-
todistkirken, blev ordet ham for stærkt, og derhjemme
på sit værelse kæmpede han kampen til ende og overgav
sit liv fuldt og helt til Jesus Kristus.

Det var en lykkelig oplevelse, som han ikke kunne tie
stille med. Samme morgen fortalte han sin forbavsede
vært, hvad der var sket med han, og på stilladserne på
byggepladsen fortalte han sine kammerater det samme.
Og i stedet for de lystige og ikke helt stuerene sange, han
hidtil havde sunget med på, var det nu de kendte vækkel-
sessange og deres enkle iørefaldende melodier, han søgte
at lære kammeraterne. Det lykkedes ham gang på gang at
få mange af kammeraterne med til gudstjenester, og nog-

le af dem oplevede, som han selv havde oplevet det, en omvendelse og blev personligt bekendende kristne.

Det varede ikke længe før Wollesen meldte sig til tjeneste i metodistkirken og han fik hurtigt organiseret et udmærket arbejde blandt emigranter fra Skandinavien og blandt de søfolk af alle nationer, der sejlede på Michigansøen.

I vinteren 1872 blev han alvorligt syg af kopper og kom på hospital og derefter på rekreation. Også her gjorde han et stort arbejde blandt de syge, forkyndte evangeliet og trøstede de døende. Hans arbejde viste sig at være af så stor værdi for de syge, både fysisk og psykisk, at sundhedsstyrelsen på stedet anmodede ham om at blive på rekreatiønsinstitutionen som en slags hospitalspræst, et arbejde, der gjorde ham kendt og elsket af alle patienterne.

Hans eget helbred var imidlertid ikke tilfredsstillende og lægerne rådede ham til klimaforandring og lettere arbejde, og i juni 1873 vendte han tilbage til Danmark.

Rejsen gik til København, hvor han sluttede sig til den metodistmenighed, hvis leder, C.A. Borella, var udsendt og betalt af The American Seamens Friends Society. Han var dog ikke kommet i gang med noget særligt arbejde for søfolk.

Wollesen kunne naturligvis ikke sidde med hænderne i skødet. Han blev Borellas medarbejder sammen med endnu en danskamerikaner, frk. Nina Wisbye. Nina Wisbyes far havde klaret sig storartet i Amerika og var endt som den sidste fredsdommer i USA. Han og datteren havde tilsluttet sig den metodistiske kirke og menighed i Brooklyn efter at han var blevet pensioneret. Og nu var de begge to rejst til Danmark for frivilligt at hjælpe de danske metodister i deres missionsarbejde.

Andreas Wollesen forelskede sig i Nina Wisbye og de to blev gift. Hun var til sin død hans trofaste, dygtige og utrættelige medarbejder i den livsopgave, som Wollesen endnu ikke kendte. Med sit milde væsen, sin musikalitet og dejlige sangstemme blev hun søfolkenes yndling da de tre år senere begyndte på den pionergerning, som kom til at skabe et afgørende grundlag for den senere stiftelse Indenlandsk Sømandsmission i Danmark.

Men foreløbig virkede Wollesen som missionær, dels i København, dels i Vejle, indtil han i begyndelsen af 1874 blev indkaldt til militærtjeneste. Han tjenestested blev det lille fort Trekroner ved indsejlingen til København – formentlig på grund af hans tidligere arbejde blandt søfolk. Trods spot og hån bekendte han sig som en troende kristen straks fra begyndelsen, forærede bibler væk, uddelte traktater og prøvede altid at dreje samtalerne ind på troens område.

Han fortæller i et brev til venner i Amerika, at han ved den årlige rekrutfest med bal var fristet til at skrive sig på deltagerlisten for at slippe for vagttjeneste. Men da netop den slags fester havde været med til at bringe ham i uføre, modstod han fristelsen og påtog sig glad vagttjenesten. Da kammeraterne drillende lykønskede ham med tjenesten og ønskede ham god vagt, kunne de ikke vide, med hvilken fred i sindet han den nat gik sin ensomme vagt på Trekroner. Hans kommandør på Trekroner, der i øvrigt senere blev dansk krigsminister, hørte om denne begivenhed og forfremmede ham næste dag til sergent ved telegrafafdelingen, hvor Wollesen resten af sin soldatertid havde gode dage.

I oktober 1874 vendte han tilbage til New York og arbejdede i nogle måneder sammen med A.C. Borella fri-

villigt blandt især skandinaviske søfolk i New Yorks havn. Han fik tilbud fra forskellig side om at blive sømandsmissionær, men den 1. januar 1875 blev han ansat af The American Seamens Friends Society, sammen med Borella og en række andre, i amerikansk sammenhæng kendte sømandsmissionspionerer. Hans arbejde var skibsbesøg, hospitalsbesøg, fængselsbesøg og besøg i »sømandshusene«, de såkaldte »boarding houses« m.v., i tilknytning til 2 forskellige sømandskirker og American Seamens Friends Society's store sømandshjem. Det siger noget om Wollesens særlige evner i dette arbejde, at der i denne organisations særlige beretning om hans 15 måneders arbejde i New Yorks havn blot står: »Hans indsats i 1875-76 vil aldrig blive glempt«.

I vinteren 1875 og 1876 var der fra The British Bibel Society og fra de baptistiske og metodistiske menigheder i København kommet nødråb til The American Seamens Friends Society om at sende en sømandsmissionær til København, »hvor intet bliver gjort for at prædike for søfolkene!«. (Dette sidste var nu ikke helt rigtigt, men illustrerer den manglende kontakt mellem folkekirke og frikirker).

Da Wollesen havde stor erfaring i dette arbejde, og da man desuden godt kunne undvære ham nu, hvor man havde fået nye medarbejdere og da Wollesen yderligere talte flere sprog, blev han udtaget til denne tjeneste i marts måned 1876.

Den 29. april 1876 skete afrejsen fra New York med s/s »Alsatia«. I en af salonerne på »Alsatia« fik man lov til at holde en kort afskedsgudstjeneste, hvor den egentlige udsendelse fandt sted, og hvor man ønskede

Nina og Andreas Wollesen Guds velsignelse over den pionergerning, de rejste over til.

Mange søfolk var samlede på kajen ved afrejsen, og da skibet lagde fra kaj, råbte en sømand, der gennem Wollesens arbejde var blevet en personlig kristen: »Gud velsigne Jer. Hold kursen. Kristus kommer. Farvel«. Og medens mange hænder vinkede, sang man en engelsk sang, der svarer til vores »Brødre og søstre vi skilles nu ad«.

Ovenstående er hvad vi ved om Wollesen indtil hans endelige afrejse til København i 1876. Det er baseret dels på Wollesens egne breve, dels på oplysninger i The American Seamens Friends Societys digre månedsblad, således som materialet findes i forskerbiblioteket i »Mystic Seaport« mellem New York og Boston i USA. Denne amerikanske sømandsmissions-organisation blev opløst i 1978 og dets midler i det store og hele overført til Seamens Church Institute på sydspidsen af Manhattan, New York, en kæmpestor, 22 etager høj smuk bygning, med plads til mange hundrede søfarende af alle nationer og med alle mulige faciliteter, herunder f.eks. en form for søfartsskole, rådgivningskontor, alle mulige sportsfaciliteter og en stor, meget smuk kirke, indrettet så både protestanter og katolikker kan benytte den.

Ejendommeligt nok foreligger der intet skriftligt fra Wollesen fra hans ankomst til København søndag den 14. maj 1876 og til midt i juni måned samme år.

Det er svært at forestille sig, at Wollesen ikke skulle have skrevet til venner i Amerika om rejse og ankomst, men man må formode, at det har været af privat karakter og at det derfor er meget vanskeligt at opspore, hvis det i det hele taget findes.

Men i slutningen af juli måned 1876 skriver Wollesen til American Seamens Friends Society – i det følgende betegnet som ASFA – og fortæller om sine mange vanskeligheder i den første tid.

Efter sin ankomst tidlig søndag morgen den 14. maj 1876, bliver han og hans kone midlertidig indlogeret hos venner i den metodistiske menighed i København. Senere samme søndag ved middagstid, gik de begge en tur langs kajen ved børnsbroen. Her lå der fuldt af sejlskibe, og de gik ombord på barkskibet »Ella« og fik af kaptajnen tilladelse til at holde en kort gudstjeneste på dækket.

En del af folkene kom for at høre på, men synge kunne de ikke. Så stillede Nina og Andreas Wollesen sig op på skibets bak, og sang med deres kraftige og smukke stemmer »Kom til vor Frelser, opsæt det ej« –, og snart samlede en stor flok mennesker sig på kajen for at høre med. Og vendt dels mod land, dels mod mandskabet, ombord holdt Wollesen sin første prædiken som udsendt sømandsmissionær i København.

Resultatet udeblev ikke. En stor og kraftig betjent kom ombord og bad Nina og Andreas følge med på politistationen. Her blev de gjort bekendt med, at ifølge loven var det forbudt offentligt at holde møde eller gudstjeneste – bortset fra i den officielle kirke.

Efter denne episode traf Wollesen aftale med de enkelte kaptajner, om at holde gudstjenesterne ombord enten i kaptajnens salon eller et andet sted under dæk.

Denne allerførste gudstjeneste blev desværre også indledning til en pinefuld modstand fra den officielle danske kirke mod Nina og Andreas Wollesen. Man beskyldte dem for at være mormoner og satte falske rygter

i omløb for at genere deres arbejde, som man påstod snarere hørte hjemme i England eller i Amerika end i Danmark.

Wollesen var imidlertid ikke sådan at slå ud, og sagerne endte i retten, hvor Wollesen overfor dommer og bisidder erklærede, at han forkyndte intet andet end Jesus Kristus og ham korsfæstet og i øvrigt prædikede på den danske folkekirkes bekendelsesgrund.

Resultatet blev, at Wollesen fik tilladelse til at holde møder og gudstjenester mod at disse altid anmeldes til myndighederne, og at der altid var en betjent til stede for at kontrollere prædikenen.

Denne kontrol varede dog ikke så forfærdelig længe, for resultaterne af Wollesens møder, gudstjenester og øvrige arbejde blandt søens folk gjorde snart angrebene til skamme og betjentene følte – skriver Wollesen – at hans prædikener gik dem vel hårdt på klingen, og de opdagede i øvrigt, at hans arbejde havde en gunstig virkning på livet i havneområdet.

Som en københavnsk præst skrev ved årets slutning i 1876: »Siden det unge sømandsmissionærpar fra Amerika er begyndt deres arbejde i Københavns havn, er drukkenskaben og slagsmål i havneområdet aftaget i ikke ringe grad.«

Det havde imidlertid også skabt visse vanskeligheder at aviserne havde kaldt Wollesen »tidligere sømand« – en absolut ikke agtværdig betegnelse på den tid. Søfolkene havde selv givet anledning til denne omtale. Der skete nemlig det ved den omtalte første gudstjeneste, at en ældre sømand var gået hen til Wollesen, da de blev ført i land af betjenten, og havde fortalt, at det var første gang i 13 måneder han havde hørt Guds ord og

takket varmt for, hvad han havde hørt »fra en skibskammerat«! Betjenten havde hørt denne bemærkning og snart var det i avisen, at Wollesen var »tidligere sømand«.

Det blev så galt, at ASFS fra New York offentlig måtte rette dette og forklare, at Wollesen var udsendt »sømandspræst«. Og siden da var alle forsendelser til Wollesen fra Amerika adresserede til »reverend« (pastor) Andreas Wollesen. Af sine venner blev han dog stadig kaldt sømandsmissionær, og den titel følte han som en ære.

Den 21. november 1876 får ASFS i New York fra Wollesen et brev, der begynder med mismod og beklagelser, men slutter med håb. De første par måneders store vanskeligheder og megen modstand har taget alt for meget af den tid, han var kommet for at bruge til arbejde blandt sømændene. Derfor har han i de første fem måneder kun nået at aflægge 39 skibsbesøg og holde 7 gudstjenester (det bemærkes, at begrebene gudstjeneste og møde ligesom flyder ud i eet, idet Wollesen stort set i alle sine breve bruger det engelske ord »service«, der dækker begge dele. Imidlertid bruger han også af og til ordet »meeting« – møde – og jeg finder det derfor rigtigt at anvende hans egne udtryk sådan, som de findes i brevene).

Allerede den 21. oktober samme år sender han et nyt brev, dels for at fortælle, at det er lykkedes ham at komme i gang med en hospitalstjeneste (det har vist sig, at der ligger mange syge søfolk af alle nationer på Københavns hospitaler), dels for at klage over manglen på lokale til sit arbejde. Søfolkene begynder nu at følge hans indbydelser, og deres egen beskedne lejlighed er

alt for lille til at rumme de mange besøgende. Han og hans kone lever for en stor del i soveværelset, for at stuen altid kan stå til rådighed for besøgende sømænd.

Den 1. januar 1877 modtager ASFS i New York den første egentlige rapport og den er unægtelig forbavsende. Han meddeler, at han i dette første år, der i virkeligheden kun har bestået af 5-6 arbejds måneder, har holdt 27 gudstjenester, 31 møder, har aflagt 1346 skibsbesøg i 8 nationers skibe, aflagt 132 familiebesøg og et lignende antal hospitalsbesøg. Man spørger uvilkårlig sig selv: »Hvorledes er dette muligt? Kan man overhovedet stole på en sådan rapport? Ja, for i samme grad, som modstanden aftager, vågner Wollesens medfødte organisationstalent til nyt liv, og det lykkes ham at knytte en hel række frivillige medarbejdere til sig, som han uddelegerer arbejdet til, og som desuden hjælper ham som forsangere ved møder og gudstjenester.

Der går kun en måned, så kommer der et nyt brev fra Wollesen. Det er kort, men det formelig svulmer af glæde. Det er dateret den 31. januar 1877. Han fortæller om nytårsaften i deres hjem med en lille flok sømænd, blandt dem 2 kaptajner og den enes hustru. De har det festligt med sang og musik og en meget beskeden beværtning. Da sømændene er gået, bliver de to kaptajner og den enes hustru tilbage. Snart kommer samtalen ind på åndelige ting, og det viser sig, at de alle tre er søgende mennesker. Det bliver til en lang fortrolig samtale mellem de fem, og da midnatsklokken ringer det nye år ind, kan de alle fem knæle sammen i bøn og takke Gud, ikke alene for et nyt år, men for et nyt liv, for frelsen i Jesus Kristus.

»Praise the Lord« – lovet være Herren – slutter Wollesen sit glade brev.

Den 1. marts 1877 fortæller Wollesen i et kort brev, at han har besøgt den største havn uden for København, Helsingør, og aflagt besøg i mange skibe, ligesom han har besøgt byens sognepræst. »Her må der sættes et kristeligt arbejde for sømænd i gang«, slutter han brevet.

En måned senere den 3. april 1877 er Wollesen igen lidt mismodig. Han beklager sig over vanskelighederne ved at være henvist til udelukkende at arbejde ombord på skibene, fordi det endnu ikke er lykkedes at finde egnede lokaler. Det giver afhængighed af vejret og det tager megen tid. Også de tilladelser, der stadig skal hentes og politiopsynet ved ethvert arrangement er tidskrævende og irriterende. »Bed om, at det snart må ændre sig og at vi må finde egnede lokaler til et læseværelse«, slutter han.

Men resten af året 1877 er bulletinerne lysere og mere forhåbningsfulde. Arbejdet går fremad og politikkontrollen holder op. Alle arbejder på fuld kraft for at skaffe lokaler. For året 1877 får vi kun tallet for skibsbesøg opgivet. Det er 3.115! Wollesen beklager meget, at hans gode medarbejdere ikke har ført ordentlig statistik i det daglige arbejde, og han vil ikke opgive urigtige tal. Men han kan fortælle, at såvel møder og gudstjenester som hospitalsbesøg og husbesøg er steget.

I foråret 1878 skriver en velhavende amerikaner, der er ven af American Seamens Friends Society, og som har besøgt København og set på dets arbejde der, at Nina og Andreas Wollesen gør en storartet indsats. Og i maj 1878 kommer der et brev fra Wollesen, der med smittende glæde og begejstring fortæller, at det endelig er lykkedes at få 2 små lokaler nær ved havnen i Peder

Skramsgade 26 til læseværelser. De blev indviede ved en gudstjeneste den 28. april med deltagelse af 50 sømænd.

Den 1. august 1878 skriver Wollesen et langt brev og fortæller om, hvad han kalder »en stor depression i Danmark«. Hundrede af skibe er oplagte og mange hundrede søfolk uden hyre. Adskillige af dem er så fattige, at logihusene ikke vil tage dem ind, og de er henvist til at gå på gaden eller gå til politiet for at få et sted at sove – og det sidste er de ikke meget for.

Wollesen har hentet mange sådanne sømænd på politistationerne og søgt at hjælpe dem med de midler, han har kunnet skaffe. Besøget i de små læseværelser overstiger alle forventninger og – konstaterer Wollesen lidt mismodigt – de er altså for små. Alligevel kan han ikke lade være med at glæde sig over de mange besøg og over at kunne fortælle om vækkelse blandt sømændene og om, at nye frivillige medarbejdere har meldt sig, både til at tale ved møderne og til skibsbesøg, besøg i logihusene, på hospitalerne og meget andet.

Den 1. september kommer der et nyt brev fra Wollesen. Det er kort, men det ligefrem lyser af glæde. Han kan ikke lade være med at fortælle, hvad han har oplevet. En langfartskaptajn er dukket op for at fortælle, at han er blevet omvendt gennem Wollesens prædikener og vidnesbyrd, og at han siden da har holdt gudstjeneste i sit skib hver søndag, og at hans førstestyrmand gennem disse søndagsgudstjenester er blevet en personlig og bekendende kristen.

»Praise the Lord «- lovet værre Herren – slutter brevet.

Pladsen er blevet for trang i Peder Skramsgade. De

to stuer er for små, og alt for mange besøgende sømænd kan ikke få siddeplads. Ved venners hjælp lykkes det i oktober måned Wollesen at få lejet 2 lidt større lokaler i Holbergsgade 15.

Dette fortæller Wollesen i et kort brev, dateret den 1. januar 1879, og samtidig kan han berette, at han er kommet i forbindelse med en styrmand, Johan Marcussen, som er en kristen personlighed, og har fået ham til at undervise 65 sømænd i navigation i sine lokaler i Holbergsgade. Flere af eleverne – der var granvoksne og garvede sømænd – er gennem Marcussens og Wollesens påvirkning blevet personlige kristne, og har således samtidig med deres nye praktiske viden oplevet en åndelig fornyelse.

Det nye læseværelse har meget god søgning og er åbent fra kl. 9 hver morgen til kl. 10 om aftenen.

I 1878 er over 3000 skibe af forskellige nationer blevet besøgt. I lokalerne holdes der gudstjeneste og møde 4 gange ugentligt på dansk, engelsk og tysk. Der aflægges regelmæssige hospitalsbesøg og der er ydet hjælp til en lang række forliste sømænd af forskellige nationaliteter. Der er tegn på, at tiderne så småt begynder at bedres.

Alligevel – bemærker Wollesen i sin rapport, der er dateret den 15. januar 1879 – har vinteren været mærket af depressionen, som har tæret stærkt på de midler, det lykkes at skaffe til arbejdet. Besøget på læseværelset varierer fra 20 til 50 hver dag. Nina Wollesens syn, der hele tiden har været dårligt, er desværre blevet endnu ringere og hun kan ikke længere læse noderne. Men hun spiller alligevel; hun kan det udenad.

Men der er også lyspunkter. Logihusene, som i be-

gyndelsen var hårde modstandere af Wollesens arbejde og modarbejdede det med alle midler, begynder nu tilsyneladende at blive interesserede i hans arbejde, og det hænder endda af og til, at en logivært bringer søfolk til hans møder. »Praise the Lord« – lovet værre Herren!

I løbet af foråret og sommeren 1879 kan Wollesen i sine breve og rapporter fortælle, at det er lykkedes ham at oprette en søndagsskole for børn af sømandsfamilier, og at den allerede har 50 indmeldte børn. Han driver denne søndagsskole sammen med en ung kristen sømand, der nu er begyndt at læse teologi ved Københavns Universitet.

Nu begynder en ny og glædelig udvikling så småt at tage form. Den 16. juni 1879 sker der en begivenhed, som Wollesen er meget lykkelig over. Der stiftes en kvindekreds for hans sømandsmissionsarbejde. Det er Wollesen meget om at gøre i sit brev til ASFS i New York, og i alle øvrige meddelelser at pointere, at kredsen består af »kirkefolk«, altså denne kvindekreds består af damer, der er medlemmer af den danske folkekirke. Deres kreds kaldes »Bibelposekredsen«, fordi de syr kanvasposer med en smuk udsmykning på forsiden og forsyner disse poser med kristelig litteratur, en bibel og en salmebog og overgiver dem til Wollesen, der sørger for at skibene får dem – bl.a. i lang tid også ved hjælp af styrmand Markussen. Bibelposerne skal jeg vende tilbage til senere.

C.A. Borella, tidligere sømandsmissionær i New Yorks havn, hvor han i 18 måneder har arbejdet sammen med Andreas Wollesen, nu medlem af bestyrelsen for The American Seamens Friends Society, har været på en rejse i Skandinavien for at se på det sømandsmis-

sionsarbejde, som er sat i gang af ASFS i Amerika og betales af dette selskab. Han har også besøgt København og skriver i september 1879 følgende om Wollesens sømandsmissionsarbejde: (The Sailors Magazine oktober 1879, side 341): »De kristne kvinder i København er begyndt at hjælpe i vort arbejde. De er helt øjensynligt drevet af Guds ånd. Der er dannet en kvindeforening med navnet: »Københavns kvindeforening for mission blandt søfolk« med det formål at forsyne skibene med læsestof. Et udvalg af dette læsestof er gennem mig blevet præsenteret for bestyrelsen for ASFS i New York. Det består af kristelige bøger og traktater på forskellige sprog, lagt i en kanvas pose, syet og smukt udsmykket af damerne i denne kreds og på forsiden prydet med et anker og et flag. Der er allerede delt mange ud af herr Wollesen og de, der er kommet tilbage fra skibene bærer præg af at stoffet bliver læst.

Jeg fik en særlig indbydelse til at deltage i et af kvindekredsens møder under mit ophold i København. Mødet blev holdt i frk. Athalie Rørbyes lejlighed. Mange damer var tilstede. Mødet blev åbnet af pastor Daniel Prior fra »Vor Frue Kirke«. Pastor Prior fortalte interessant om arbejdet blandt danske søfolk i fremmede havne. Broder Wollesen fortalte om sit arbejde og understregede hvilken vældig betydning det havde, at der nu var dannet en kvindekreds for arbejdet og takkede varmt for det. Jeg blev bedt om at sige nogle ord og fortalte kort om Den amerikanske Sømandsmissions (som man kalder det her) arbejde.

Vi erfarede under mit ophold, at der eksisterer en forening, kaldet »Sømandsforeningen af 1856«, som i

1875 har ladet opføre et sømandshjem i København. Jeg besøgte det adskillige gange. Det er en stor smuk bygning med et udmærket læseværelse, komfortable møbler og gode bademuligheder samt gode værelser. Lederen og hans kone er tiltalende mennesker, men det hele synes ikke rigtigt at fungere. Man mener, at det måske skyldes beliggenheden. Herr Wollesen og jeg besøgte formanden for institutionen, en udmærket mand, der ønsker sit hjem succes, og vi fortalte ham om, hvordan vort store sømandshjem i New York ledes og fungerer, og han var meget taknemmelig for vore oplysninger«. (Foreningen blev stiftet af bornholmeren Peder Funk, som også var initiativtageren til hjemmet, der senere blev stiftelse (red.)).

Samme år sker der endnu en skelsættende begivenhed, som skal vise sig at få stor betydning for Wollesens arbejde fremover. Om dette skriver han i et brev til vennen A.C. Borella, dateret 29. oktober 1879 (*The Sailors Magazine* nov.-dec. 1879 side 369) bl.a.:

»Efter jeg telegrafisk har fået at vide, at du er vel ankommet til Amerika, føler jeg trang til at takke dig for dit besøg her. Det var dejligt at høre fra vennerne i Amerika og om arbejdet der, ja, det var en stor opmuntring for os.

Efter at du rejste besøgte jeg pastor Prior og en række andre præster her i København, for at tale med dem om arbejdet for søfolks åndelige velfærd, som du forelagde så alvorligt under dit besøg, og jeg er lykkelig for at kunne fortælle dig, at en række velstående herrer og damer har dannet en komité med hans kongelige højhed, prins Valdemar som protektor og med pastor Daniel Prior som formand, og de har påtaget sig at skaffe alle

midler til driften af vort arbejde her, bortset fra min løn, hvilket de har meddelt vort selskabs direktion i New York. (Stiftet 21. oktober 1879).

Pastor Prior har allerede prædikeret 2 gange hos os, og jeg tror, at den lutherske kirke her nu vil gøre hvad den kan, for at vort arbejde kan lykkes.

Vi havde et meget stort møde torsdag aften. Mellem gæsterne var fru Prior, fru Hansen, frk. Rørbye og kammerjunkerinde Amsinck fra det kongelige hof. Disse fire »ædle kristne damer« havde, tilskyndet af Gud, påtaget sig at gå på havnen den dag og indbyde på alle skibene til vort møde. Desuden var der en del prominente og indflydelsesrige herrer og damer til stede og mellem 70 og 80 søfolk.

Kaptajn Gjødese, en af de mest aktive mænd i forsøget på at skaffe os et sømandshjem, var også til stede, ja, tilslutningen var så stor, at vi måtte tage dørene af ind til vor private lejlighed for at skaffe plads.

At hele stemningen over Wollesens arbejde er ved at vende sig viser blandt andet en artikel i »Foreningen til evangeliets forkyndelse blandt danske søfolk i fremmede havne«, nu »Dansk Sømandskirke i fremmede Havne«s blad Havnen, skrevet af pastor Daniel Prior, der selv sidder i bestyrelsen for ovennævnte virksomhed. Han skriver meget positivt om Wollesens arbejde og takker American Seamens Friends Society i New York for deres indsats og taler om det ejendommelige i, at dette arbejde i København skulle komme fra Amerika, når vi allerede i mange år (siden 1867) har arbejdet ude i det fremmede i det samme ærinde.

Hele dette omslag gør, at Wollesen får bedre arbejdsmuligheder. Han kan i løbet af efteråret 1879

flytte endnu en gang til bedre lokaler. Denne gang kun 2 numre længere hen i Holbergsgade, nemlig til nr. 17, hvor han for første gang efter over 3 års arbejde i trange kår får rimelig god plads til sit arbejde. Der er tale om en ret stor lejlighed med to meget store stuer og en mindre og det hænder nu, at man holder 3 gudstjenester samtidig på 3 forskellige sprog. Men det almindelige er, at man bruger det største lokale til gudstjenester, det næste til læseværelse og det mindste har de medhjælpende kvinder overtaget. Lejen er 900 kr. årligt og det betales af danske venner af arbejdet.

Den første gudstjeneste her, indvielsesgudstjenesten, blev holdt den 13. december 1879 med pastor Daniel Prior som prædikant.

Og den 31. december samme år fortæller Wollesen i sin rapport, at den nye kvindekreds har holdt julefesten for sømændene og at der var 120 deltagere, så lokalerne var mere end overfyldte. Pastor Prior holdt juletaalen, og der var juletræ, julegaver i form af strikkede ting, man fik æbler og chokolade, der uddeltes bogmærker med et skriftsted på og alle, der ikke i forvejen havde et Nyt Testamente, fik et foræret. Rapporten udstråler sand glæde. Og den meddeler samtidig, at der i 1879 er aflagt 3.500 skibsbesøg, heraf 7 på russiske skibe, og at man for første gang har fået Ny Testamenter fra Det Danske Bibelselskab til gratis uddeling.

Foråret 1880 er præget af de bedre og lysere arbejdsvilkår. Den tidligere omtalte kvindekreds, hvis medlemmer hører under folkekirken, er nu fast knyttet til Wollesens sømandsmissionærarbejde og de hjælper helt regelmæssigt og frivilligt med at lave kaffe, bage,

servere, synge osv. Påskedag er der 150 sømænd til gudstjeneste og alle lokaler er fyldt.

Den 3. maj 1880 finder der et interessant møde sted i Holbergsgade 17 med deltagelse af 25 unge teologistuderende, og under ledelse af pastor Daniel Prior og dennes hustru. Prior fortæller levende og engageret om Wollesens arbejde i Københavns havn og resultatet blev, at over halvdelen af de teologistuderende meldte sig som frivillige medarbejdere til de forskellige sider af arbejdet.

Fra nu af får Wollesen rigeligt med læsestof til udde-
ling og arbejdet med bibelposerne bliver bedre organi-
seret. Wollesen er nu lederen, der dirigerer tropperne
og kan slippe sit organisationstalent løs; han tager sta-
dig nye initiativer. Han fører en række forhandlinger
med regeringen sammen med fremtrædende personer,
der har fattet tillid til hans arbejde, og formålet er at få
regeringen til at udarbejde faste love for boarding-hu-
sene (logihusene), der alt for ofte udnytter de sømænd,
de har boende.

Der er efterhånden mange, der roser Wollesens ar-
bejde direkte til Den Amerikanske Sømandsmissions
hovedkontor i New York, som stadig udreder Woll-
sens løn og til hvem han derfor sender alle rapporter og
breve på engelsk. Bibelposemissionen – eller kvinde-
kredsen – kan fejre et års fødselsdag den 10. juni og
konstaterer, at der i det forløbne år er uddelt 158 bibel-
poser. Begivenheden fejres ved en lille festlighed i Hol-
bergsgade, hvor pastor Prior talte og takkede kvin-
derne for deres arbejde.

Igen begynder Wollesen i sine breve at klage over, at
lokalerne er for små. Vinteren er svær, og Københavns

havn er frosset til og der er et vældigt rykind i lokalerne i Holbergsgade. Wollesen fortæller, at han er begyndt at søge efter et skib, som kan indrettes til sømandshjem og dermed afhjælpe pladsmangelen. Han har ganske vist kun 3-4000 kr. til formålet, og det er næppe nok, men Gud råder også for sølv og guld, så det skal nok lægge sig til rette.

I vinterens løb besøger han Korsør, hvis havn er fuld af skibe, og indbyder til møde og holder en gudstjeneste på engelsk. Her må der oprettes en sømandsmission. Det lykkes Wollesen at få et frivilligt arbejde i gang i løbet af foråret 1881 under ledelse af pastor Lunddal. Også i Helsingør, som Wollesen nogle gange har besøgt, får han etableret et sømandsmissionsarbejde i nogle lejede lokaler, og pastor Nørregaard har påtaget sig ansvaret for arbejdet.

Medens arbejdet i København formelig skrider efter mere plads, rejser Wollesen rundt og samler penge ind til et »sømandsmissionsskib«. Han oplever den glæde at prædike i Maribo Domkirke sammen med stedets præst, og desuden i kirkerne i Rødby og Nakskov foruden en betydelig mødevirksomhed på Lolland-Falster.

Hans iver efter at få netop et skib hænger også i nogen grad sammen med, at naboerne i Holbergsgade 17 ustandselig klager over støjen, sangen og musikken samt i det hele taget tilstedeværelsen af de »simple« søfolk.

Endelig kan Wollesen med glæde meddele, at man har købt en norsk bark »Fortuna« af Tønsberg, som har ligget strandet i Køge Bugt, og som efter bjergningen

blev »condemned«, som det hedder i sømandssproget, hvilket betød, at det ikke måtte sejle på havene mere.

Barken blev slæbt til Burmeister og Wains værft og her indrettet til kirkeskib. Rigningen blev hugget af over dæk og en rigtig kirke med et lille spir – der havde et forgyldt kors over toppen, der som det eneste minde fra dette kirkeskib i dag hænger på sømandshjemmet »Bethel« i Nyhavn i København – blev bygget oven på dækket. Under kirketaget blev der indrettet 2 rum, hver med plads til 200 personer og et lille rum med kogegrej – en slags bryggers – hvor der kunne laves the og kaffe til søfolkene.

Det hele vil koste 28.000 Mark, ca. 20.000 kr., og de penge har man ikke endnu. Men Wollesen fortsætter ufortrødent at samle penge ind til sit Bethelskib, også gennem sine venner i Amerika og Skandinavien. Med umiskendelig glæde fortæller han, at pastor Daniel Prior og hustru er rejst til England for – blandt andet – at samle penge ind til »Bethelskibet« i København.

I »The Sailors Magazine« for september 1881 roses Wollesen meget for sit arbejde og samtidig roses pastor Daniel Prior og den nystiftede kvindekreds, og begge takkes varmt for deres arbejde og støtte til sømandsmissionsarbejdet i København.

Den 8. december 1881 skriver Wollesen et brev, der formelig bobler af glæde. Hans hjertebarn, »Bethelskibet«, er nu færdigt, pengene er skaffet, kirkeskibet indviet og, ih, hvor er det dejligt, ja, ikke til at beskrive.

Det blev indviet med en festivitas, der gjorde det til en stor københavnerbegivenhed den 12. november 1881. Kongefamilien, der havde vist Wollesens sømandsmissionsarbejde stor interesse og ikke mindst

havde interesseret sig for og bidraget til »Bethelskibet«, var indbudt og havde sagt ja, men blev desværre i sidste øjeblik forhindrede i at deltage.

Der var ca. 300 deltagere til indvielsen med kulturministeren Hans Martensen, admiralerne, rigsdagsmænd og Københavns overpræsident i spidsen for de mange søfolk, som også overværede indvielsen.

Indvielsestalerne blev holdt af præsterne dr. H. Chr. Kalkar og Daniel Prior. Prior havde hentet teksten til sin indvielsestale fra 1. Mosebog 28, 15-17: »Se, jeg vil være med dig og vogte dig, hvorhen du end går, og føre dig tilbage til dette land; thi jeg vil ikke forlade dig, men opfylde alt, hvad jeg har lovet dig!« Da Jakob vågnede af sin søvn, sagde han: »Sandelig, Herren er på dette sted og jeg vidste det ikke!«

Det var en rigtig jubeldag for Wollesen og hans venner og medarbejdere og indsamlingskomiteen, og Wollesen takkede af hjertet Gud for alt, hvad der var sket i

Nyhavn og Bethelskibet ved Kongens Nytorv.

de 5 år, der er gået siden han begyndte sit arbejde, og fordi der stadig kommer gaver ind til »Bethelskibet«.

Han slutter med at nævne en anden glædelig begivenhed, der netop har fundet sted: Der er oprettet en sømandsmission i Århus. Og som så ofte, når Wollesen har oplevet noget godt, slutter brevet med et: »Praise the Lord« – Herren været lovet.

Kort efter indvielsen af »Bethelskibet« bliver Wollesen alvorlig syg og er sengeliggende i 3 uger, men er dog allerede før jul så meget i bedring, at han, om end svag, kan fejre jul med sine kære sømænd.

I januar 1882 kommer der brev fra Danmark til The American Seamens Friends Society, der meddeler, at der nu er dannet en selvstændig bestyrelse for »Bethelskibet«.

Bestyrelsen består af kammerjunkerinde Caroline Amsinck, Fru D. Prior, Frk. A. Rørbye, F. Adolph, H.C. Clausen, Julius Holmblad, C. Hansen og – som repræsentant for den engelsk-amerikanske del af det – Henry Lynllye og T. Braem samt præsterne D.C. Prior, H. Rothe og H.V. Styhr, og brevet, der varmt takker Den Amerikanske Sømandsmission for dens indsats, er underskrevet af H.V. Styhr, der er formand. Amerikanerne på deres side takker Danmark, gennem denne bestyrelse, for al god hjælp til arbejdets fremme. De gensidige taksigelser, der ikke skal gengives her, fylder en hel side i »The Sailors Magazine« fra marts 1882.

I 1882 findes der ikke mere skriftligt fra Wollesens hånd om arbejdet. Han er det meste af året ret svag om end stadig i langsom bedring. Hans glæde over sit dejlige kirkeskib er stor. Der er faktisk fuldt hus hver dag

og de regelmæssige møder og gudstjenester samler fra 150 til 200 hver gang.

Arbejdet trives og mange hjælper til, også mange københavnske præster, udover de i komiteen nævnte. Hertil har nok den samtale, C.A. Borella under sit besøg har haft med københavnske præster, og hvorom han beretter i et brev, skrevet ombord på s/s »Anchoria« på sin vej tilbage til Amerika i 1879, medvirket. Han skriver:

»Under mit ophold i København havde jeg det privilegium at møde en række troende præster, og fortælle dem om nødvendigheden af et åndeligt arbejde blandt søfolk. Det var bl.a. pastor dr. Kalkar, pastor Prior, pastor Evaldsen, pastor Stein og pastor Krag. Alle syntes at være besjælede af at bringe evangeliet om Jesus Kristus som vor frelser ud til mennesker. Jeg fortalte dem om det arbejde The American Seamens Friends Society gør for søfolk af alle nationer, og lagde dem meget på sinde at hjælpe pastor Wollesen i hans arbejde i Københavns Havn, og ikke nøjes med det allerede eksisterende arbejde for danske søfolk i det fremmede.

De var glade for at samtale om dette arbejde og lovede at hjælpe. Pastor Prior er med i ledelsen af Wollesens arbejde og kommer ofte og prædiker for søfolkene.

Præsterne syntes at mene, at der jo var rigelige muligheder for at komme i kirke i de mange københavnske kirker for søfolkene, men jeg prøvede at forklare dem, at søfolkene ikke af sig selv ville søge til gudstjenester og møder i en fremmed by, men at evangeliet måtte bringes til dem, der hvor de er. Kristne medarbejdere må gå på skibsbesøg ombord i skibene, besøge boar-

dinghusene, hospitalerne osv. og der, gennem personlige samtaler, drive mission og indbyde til de særlige møder og gudstjenester for søfolkene. De syntes at føle vægten af dette ræsonnement og vi må håbe og bede om, at det vil give resultat«. (The Sailors Magazine okt. 1879, side 342).

Wollesen fortæller Borella, at han har haft besøg af en engelsk evangelist og at han havde fået lov at holde en gudstjeneste på et af de største skibe i havnen. Den engelske evangelist havde prædiket og Wollesen havde oversat. Der var omkring 600 deltagere i denne usædvanlige gudstjeneste. Han tilføjer, at det daglige arbejde nu ledes af pastor Prior, pastor Jörgensen (tysk præst, som tager sig af gudstjenester på tysk) og ham selv.

Fra breve og rapporter i 1883 og 1884, hvor arbejdet går støt fremad, skal blot nævnes, at besøget af søfolk på »Bethelskibet« oversteg 50.000 i 1882, hvor der blev aflagt godt 2000 skibsbesøg på 9 nationers skibe, og et stort antal hus- og hospitalsbesøg. Der er uddelt 400 bibelposer og arbejdet i Korsør besøges og opmuntres jævnlige.

I løbet af 1883 kommer der endnu flere kvinder med i arbejdet og de hjælper både praktisk og åndeligt. Og »Bethelskibet«s arbejde vinder stadig større anerkendelse.

I 1883 er der aflagt 3000 skibsbesøg og man har fået hjælp af »broder Nielsen«, der taler flydende engelsk (og senere bliver sømandsmissionær i Gøteborg, lønnet af The American Seamens Friends Society). Arbejdet i Korsør og Helsingør passes jævnlige af Wollesen selv.

Een særlig begivenhed omtales dog specielt. Frk.

Athalie Rørbye opretter et sømandshjem med 12 senge i Holbergsgade 17 den 21. oktober 1884, fordi det har pint hende at se søfolkene være henvist til fra »Bethel-skibet« at gå til boardinghusene (logihusene) i Nyhavn, hvor de som regel udnyttedes økonomisk og let bringes i ulykke. Broder Nielsen rejser til New York for videreuddannelse.

Sømandsmission i Helsingør

I foråret 1881 skrev pastor Daniel Prior til pastor N. Nørgaard i Helsingør, som Wollesen havde været i kontakt med, at grev Adam Moltke havde overdraget Sømandsmissionen en af ham ejet lejlighed i Helsingør med det ønske, at den måtte blive brugt til sømandsstue i Helsingør. Pastor Nørgaard ordnede det fornødne og den 1. juni 1881 blev sømandsstuen i Helsingør indviet ved en festlig lejlighed, hvor både Prior og Wollesen var til stede.

»Bethelskibet« er meget velbesøgt, undertiden overfyldt. Der spores vækkelse og der går næppe en uge, uden at en sømand bliver en bekendende kristen. Alene den lille skrivestue er i 1884 blevet besøgt af over 30.000 søfolk.

Den 30. december 1884 holdes der en julefest med 280 søfolk omkring et flot juletræ, skænket af dronning Louise, og med deltagelse af prinsesser og prinser, hvoraf er nævnt Valdemar og Vilhelm, (denne sidste blev senere konge af Grækenland under navnet Georg den I). Hver sømand fik en julegave.

Man har ofte spurgt sig selv, hvorfra denne kongelige interesse for Wollesens arbejde og hans kontakt til den kongelige familie kom! Meget taler for, at det er kammerjunkerinde Caroline Amsinck og andre fremtrædende folk, der stod hoffet nær, der har sat Wollesen i forbindelse med den meget kirkeligt interesserede

dronning Louise, en forbindelse, der skulle komme til at betyde overordentligt meget.

Wollesens arbejde var nu, i begyndelsen af 1885, så velanskrevet og anerkendt, at man roligt kan sige, at årene fra 1885 til 1897 var Wollesens lykkeligste arbejdsår og, med et udtryk han næppe selv ville godkende, hans succesrigeste. Såvel den kongelige familie som myndigheder og præster så med velvilje på »Bethelskibet«s arbejde og berømmede det (ja, selv »Blæksprutten«, startet i 1889, bringer i et af sine første numre en karikaturtegning af »Bethelskibet« i forbindelse med en række kendte personligheder, og større anerkendelse kan et arbejde og en person vel næppe opnå, dengang som i dag, end at blive karikeret i »Blæksprutten«).

Nye frivillige medarbejdere, kvindelige såvel som mandlige, melder sig til arbejdet og Wollesen kan mere og mere koncentrere sig om ledelse og administration og få sit lidenskabelige ønske om at rejse ud og prædike og tale Sømandsmissionens sag opfyldt. Korsør og Helsingør er allerede nævnt. De to nystiftede sømandsmissioner passes omhyggeligt og regelmæssigt.

I det følgende vil jeg derfor i det store og hele se bort fra kvartalsrapporternes mange tal. Har man, som jeg, læst samtlige rapporter til The American Seamens Friends Society indtil Wollesens død i 1910, ved man, at alt blev passet omhyggeligt. Skibe, hospitaler, fængsler, logihuse, familier osv. og besøgstjenesten udvidedes bestandig.

Jeg vil derfor i det kommende »nøjes« med at nævne de særlige begivenheder, der illustrerer Wollesens formidable organisationstalent, hans sømandsmissions-

rejser og dermed oprettelse af nye grene af arbejdet. Nogle tal vil naturligvis dukke op – men ikke mange.

I 1885 blev »Bethelskibet« mødestedet for den internationale bedeuge i København og skibet fyldtes hver aften. Wollesen og et par folkekirkepræster var blandt talerne.

Vinteren blev en af de allerhårdeste isvintre. Alle danske farvande var lukkede og hundreder af skibe indefrosne eller oplagte og mange søfolk var uden hyre og dermed uden indtægt. Wollesen fik udvirket fri rejse til England for 54 arbejdsløse søfolk og gennem sine forbindelser skaffet dem hyre. Endvidere fik han gennem forhandlinger med, og støtte fra, rederierne mulighed for at uddele gratis mad og logi til de allerdårligst stillede sømænd.

Han etablerede gratis kvindelig emigrationshjælp til den kvindelige del af de mange emigranter til Amerika (alene i marts 1885 rejste 1018 emigranter af sted).

Den 6. marts 1885 er han i Korsør i anledning af at 2 fiskere er omkommet på havet, og han samler en del penge ind til de efterladte enker og børn. Samme morgen, den 6. marts 1885, dør hans mor i Maribo, og han må af sted og arrangere begravelsen. Han omtaler sin mor meget smukt og ømt i et brev til venner i USA.

Trods isvinteren og den ringe skibsfart i vinteren 1885-86 er besøget stort på »Bethelskibet«, og man møder megen åbenhed for evangeliet og mange bliver bekendende kristne. For Wollesen, der af mange søfolk betegnes som en gudbenådet prædikant, er dette den store glæde og velsignelse ved arbejdet. Der holdes stadig 5 gudstjenester eller møder hver uge på »Bethelskibet«.

Wollesen udnævntes til præsident for »Lutherske kirkers organisation til hjælp for emigranter til USA«. Og dette år har julefester på »Bethelskibet« 300 deltagende søfolk, juletræ fra dronning Louise og deltagelse i festen af prinsesse Marie, prins Valdemar og prins Vilhelm. Gaver til alle – mellem dem også »kongelige« gaver – og helt naturligt megen omtale udadtil.

Wollesen opretter en »sømandssparekasse«, der vinder stor tillid og kommer til at administrere mange penge for søfolk, og som i øvrigt kom til at fungere helt til efter anden verdenskrig, mere en 35 år efter Wollesens død. De uddelte bibler, bibeldele og bibelposer med kristelig litteratur tælles nu i tusinder.

I sommeren 1886 beklager Wollesen sig over, at arbejdet går trægt på grund af store politiske vanskeligheder (som dog ikke er nærmere beskrevet). København der har ca. 300.000 indbyggere, har mindst 50.000 arbejdsløse. Politiet udfører en slags velfærdsarbejde og uddeler kul og klæder til de allerfattigste. Gennem velhavende venners hjælp får Wollesen mulighed for at uddele mad og penge til de hårdest ramte søfolk (som politiet ikke ville – eller kunne – hjælpe). Det gør »Bethelskibet«s arbejde stadig mere kendt og agtet.

Flere lodser fra København og Dragør gribes af Wollesens forkyndelse og bliver bekendende kristne. De melder sig til frivillig tjeneste hos Wollesen, og deres forberedende arbejde gennem lodseriet af de mange skibe er naturligvis en stor hjælp.

Over 4600 danskamerikanere kommer til Danmark for at gense – eller opleve for første gang – det gamle land. »Præsident« Wollesen og hans assistenter anmo-

des om at være deres rådgivere og hjælpere under opholdet i Danmark.

4 sømænd, som er blevet bekendende kristne gennem »Bethelskibet«s arbejde, vender hjem efter 2 års sejlads ude og har meget godt at berette. De har opnået at få lov til at holde gudstjeneste ombord hver søndag – til glæde og hjælp for alle ombord. Deres vidnesbyrd er en stor glæde og hjælp for Wollesen. Mange fremmede præster (fra provinsen og fra andre lande) besøger »Bethelskibet«, hvis arbejde de har hørt om.

Logihusene besøges nu (i 1887) 3 gange ugentlig og hver af dem får en bibelpose placeret til brug for boende sømænd. Der er gudstjeneste (møde) 5 gange om ugen. Korsør og Helsingør besøges regelmæssigt. Samarbejdet med frk. Athalie Rørbyes Sømmandshjem i Holbergsgade, der ved starten i 1884 ikke var alt for godt, fordi Wollesen ikke rigtig kunne se berettigelsen af sømandshjem, hvilket forekommer ejendommeligt, da han kendte værdien af dette arbejde fra det store sømandshjem i New York, går nu gnidningsløst. Måske har der været en smule »brødnid« med i spillet – men under alle omstændigheder skriver Wollesen, at sømandshjemmet, der har fået en frk. Rachel Kalich, en kristen jødinde, som en fortræffelig medhjælp, driver megen god mission.

Ved Helsingør er 13 skibe forlist i en forfærdelig storm, og straks er Wollesen på pletten for at trøste og sætte et hjælpearbejde for de efterladte i gang. Den internationale bedeuge i Købehavn holdes også i 1887 på »Bethelskibet« med fuldt hus hver aften.

Helsingør og Korsør besøges regelmæssigt og en af de troende københavnske lodser, der er meget interes-

seret i arbejdet i Korsør, tager ofte med Wollesen og hjælper ham der. Uddelingen af bibelposer med kristent litteratur passerer de 1000 og amerikanerne kalder dem – lidt ambitiøst – skibsbiblioteker.

»Det makedoniske råb!«

En finsk sømand, som blev hjulpet i 1884, besøger »Bethelskibet« som en glad kristen for at takke og vise, at han er på vej hjem for at glæde sin familie og sammen med dem nyde frugterne af en stor opsparet hyre.

Wollesen gribes stærkt af den tragiske skibsulykke i 1888, hvor »Thiggvalla« og »Geysir« kolliderer og 33 sømænd og 78 passagerer mister livet. Han retter en indtrængende henvendelse til rederierne og får dem til at give enkerne efter de omkomne søfolk en beskeden pension.

De mange frivillige medarbejdere øger skibsbesøgenes antal såvel som det øvrige opsøgende arbejde.

I Korsør og Helsingør får Wollesen engageret to lægmænd som sømandsmissionærer under den stedlige præsts tilsyn. I Korsør kalder Wollesen ham for »broder Sørensen« og i Helsingør for »broder Coulthard« (nærmere navnebetegnelse findes ikke). Han fører dog stadig selv overopsyn med arbejdet og fik i 1888 udvirket, at julefesten for fiskere og søfolk og deres familier i Korsør blev holdt på byens Rådhus. Der var 400 deltagere. I foråret 1889 får han et lignende arrangement gennemført i Helsingør på et tidspunkt, da havnen var fyldt med skibe.

Wollesens søndagsskole i »Bethelskibet« for sømandsfamiliers børn går godt, og i løbet af kort tid er besøget oppe på 200 børn. Samtidig indbyder han mødrene til børnene til festligt samvær og gudstjeneste, og

samlers også her efterhånden lige ved 200 kvinder – inklusiv de mange kvindelige medhjælpere, uden hvis frivillige arbejde det ikke havde kunnet lade sig gøre.

København rammes af den værste varmebølge siden 1801, og det vanskeliggør arbejdet i »Bethelskibet«, der ikke har nogen ventilation og plages af stanken fra bundvandet. I et brev beklager Wollesen at han har været nødt til at nedskære gudstjenesterne *fra to timer til 1 time* – midlertidigt. Til gengæld intensiveres det udadgående arbejde. Wollesen har nu 40 faste frivillige medarbejdere.

Og nu *må* han ud og tale sin sømandsmissionssag! I et brev fra årsskiftet 1890 taler han – med nogen patos – om »det makedoniske råb« fra Bornholm! Han rejser derover og besøger alle øens byer og gør skibsbesøg, husbesøg og holder møder og gudstjenester. Og overalt flokkes øens folk om Wollesens levende og livfulde forkyndelse – fyldt med træk fra det praktiske liv – og adskillige bliver troende og bekendende kristne. Medvirkende hertil er nok at han møder besætningen fra barken »De fire brødre«, hvoraf flere blev omvendte troende kristne allerede i sommeren 1876 gennem Wollesens dengang nybegyndte arbejde i København. I øvrigt taler brevene om en vældig aktivitet og lydhørhed.

I begyndelsen af 1890 skriver Wollesen et meget langt og meget personligt præget brev til venner i Amerika. Brevet, der ikke er dateret, lyser af glæde over arbejdet og de resultater, han får lov at opleve.

Sproget i Wollesens breve og rapporter er knudret og svulmende, fyldt med bibelske og kristelige ord og sætninger. For mange, som ikke har oplevet hvordan vækkelse kan fylde mennesker med begejstring og svul-

mende glæde – og dermed også med ord – ville det nok virke lidt underligt. Jeg har derfor valgt stort set at bruge mit eget sprog, men dog samtidig holdt mig helt til det faktiske indhold af breve og beretninger.

For at illustrere Wollesens omhyggelighed med at fortælle alt og hans umiddelbare glæde ved at fortælle, vil jeg i det følgende dels gengive essensen af de mange detaljer i ovennævnte brev, dels gengive den sidste del af brevet i direkte oversættelse:

»Bortset fra 5 aftener (gassen var frosset i »Bethelskibet« og vi måtte lukke), har vi fortsat vore regulære møder og gudstjenester 5 gange om ugen. Vor menighed er voksende, der er hver gang mellem 200 og 300 deltagere (man må gå ud fra, at som på »Bethel« i dag har der også på »Bethelskibet« været landkrabber blandt deltagere).

Han taler med begejstring om, hvordan ordet bliver modtaget med megen lydhørhed og fortæller om en lang række eksempler på sømænd, som aflægger den gode bekendelse. Han nævner 2 norske, 1 svensk og 1 finsk sømand, som står op og aflægger vidnesbyrd om deres liv og omvendelse. Den svenske sømand fortæller bevæget, at hans mor, som han ikke har besøgt i 14 år, døde for 4 måneder siden i stor fattigdom, uden at han nåede at fortælle hende om sit nye liv som kristen.

Han sammenkalder nogle af sine gode venner og beder dem om at være med til, efter bedemøder, at gå på husbesøg og bringe åndelig og timelig hjælp til de fattige.

12 venner melder sig, og sammen med dem går han fra hus til hus, fra første baggård til anden og tredje baggård i de fattigste kvarterer. De har mange oplevel-

ser men vil ikke driste sig til at fortælle om resultatet. Kun vil han dog nævne, at de får mange børn ind i »Bethelskibet«s søndagsskole og at de overtaler mange forældre til at begynde at gå i kirke.

Han fortæller, hvordan den tidligere nævnte arktiske kuldebølge har bragt lidelse og nød til mange mennesker. For at lindre nøden har han formået københavnske kunstnere til at modellere en gruppe i sne foran »Bethelskibet«. Det forestiller en mor med 2 børn, og midt i gruppen placerede man en indsamlingsbøsse med inskriptionen: »Til mad og brændsel til de fattige«. Indsamlingen gav langt over forventning og gjorde det muligt at hjælpe over 150 nødstedte sømandsfamilier med mad og en halv ton kul til hver.

Han fortsætter (direkte oversat):

»Jeg har besøgt Korsør Sømandsmission 2 gange i sidste kvartal. Under mit sidste besøg var jeg ledsaget af en kaptajn, som blev omvendt på »Bethelskibet«, og vi gik fra hus til hus og besøgte og indbød søfolk og fiskere og deres hustruer til læseværelset. Vi holdt et møde for kvinderne kl. 5 og en sømandsgudstjeneste kl. 8 om aftenen. Der var stort besøg, og både kaptajn Terkelsen og jeg talte og sang for – og med – dem. 50 unge sømænd, som ventede på foråret for at få hyre, fik hver et eksemplar af Ny Testamente. Kaptajn Terkelsen bekostede beværtningen med kaffe og kager til kvinderne og the og kage om aftenen. Vi tror dette besøg blev velsignet af Gud.

Jeg har også besøgt Helsingør to gange. Sidste gang var havnen og området pakket med skibe. Jeg talte 42 store dampere foruden talrige sejlskibe, der ventede på, at isen skulle bryde op.

En stor engelsk damper fra Wilson Line skulle netop sejle næste morgen med 150 emigranter til Nordamerika. Jeg forsynede såvel mandskab som passagerer med kristelig litteratur, hvilket de var meget glade for. Jeg traf en del troende emigranter og pålagde dem indtrængende at søge kirken så snart de ankom til deres mål. Broder Coulthard, der er den lærde leder af arbejdet i Helsingør, arbejdede sammen med mig hele dagen.

Herren være lovet for sin hjælp og velsignelse«. (Citat slut)

Wollesen tilføjer, at siden den strenge vinter begyndte, er over 350 fattige sømandsfamilier blevet hjulpet på forskellig vis.

En ung sømand, som var havnet i fængsel i København efter at være kommet i dårligt selskab, besøges regelmæssigt fra »Bethelskibet«, og da han hen på sommeren 1890 løslades, er det som en glad kristen han kan forlade fængslet. Wollesen sender ham, ved hjælp af venners midler, over til sine venner i Amerika for at få ham væk fra de dårlige kammerater og det kriminelle miljø. Mange takkeskrivelser fra Amerika fortæller, at det er gået ham godt, og at han har bevaret troen på sin frelser.

Det tidligere omtalte sømandshjem, som frk. Athalie Rørbye oprettede i Holbergsgade 17 med 12 sengepladsen, rykker i oktober 1890 over i Holbergsgade nr. 18 til større og bedre lokaler, hvorved hun får 30 sengepladser og tillige en ordentlig læsestue og spisestue. Omkostningerne ved denne flytning blev dækket ved en basar, holdt i »Bethesda« i marts måned 1890.

Da sømandshjemmet af 1875 på Christianshavn,

som tidligere er udførligt omtalt, skal have ny leder, lykkes det Wollesen at få en af sine venner, kaptajn J. Petersen, der blev personlig kristen gennem »Bethelskibet«s arbejde nogle år tidligere, antaget som bestyrer (hjemmet er nu en stiftelse for ældre sømandsfamilier).

I sommeren 1891 takker Wollesen vennerne i Amerika for en ekstra gave de har sendt til hans arbejde og noterer i brevet med glæde, at han får et stadig bedre samarbejde med københavnske præster. Bibelposearbejdet såvel som arbejdet i sin helhed er i støt vækst – for den overvejende dels vedkommende ved hjælp af frivillige medarbejdere.

Kongelige gæster

I »Bethelskibet«, der i et kvart århundrede kom til at præge bybilledet i det indre København, og som i den tid danner rammen om det kristne sømandsmissionsarbejde i København, følte såvel høj som lav sig hjemme. Den store julefest hvert år har altid besøg af den kongelige familie, og dette sker også, da den kendte santommissionær Lars Olsen Skrefsrud, der i 1882 blev præsteviet i Norge, i 1880 på »Bethelskibet« holdt sin ufor-glemmelige prædiken om den fortabte søn, hvori han skildrer livsrejsen bort fra Gud og tilbage til Gud, så tilhørerne, sømænd såvel som dronning Louise med familie, følte sit eget liv aftegnet.

I en kort efterskrift nævner Wollesen, at en ung sømand, F. Pedersen, er blevet omvendt gennem »Bethelskibet«s arbejde og er rejst hjem til sin hjemby Bangsbostrand, hvor han aflægger vidnesbyrd og bliver til velsignelse. (Der kan muligvis være tale om den senere sømandsmissionær Ole Pedersen, idet navne ikke altid er korrekt gengivet.)

1891 har været det hidtil bedste år for sømandsmissionsarbejdet i København, både materielt og åndeligt, og uden stridigheder af nogen art. Der har været holdt mindegudstjeneste for den tidligere omtalte dansk-amerikanske sømandsmissionær Christian Ambrosius Borella, der har været udført et stort og omfattende rådgivningsarbejde for over 8000 emigranter til USA,

og der har igen været en stor julefest med næsten for mange gæster og med kongelig deltagelse.

Endnu engang oplever man i vinteren 1891-92 en meget streng vinter med stor influenza epidemi og med et omfattende hjælpearbejde. Wollesen får nu med mellemrum lov at prædike i visse københavnske kirker, hvilket glæder ham meget. Der har været holdt afskedsgudstjeneste for fiskeskibene til Grønland og Island og kvindekredsen omkring »Bethelskibet«s arbejde vokser. Der kommer breve fra alle egne af verden med tak for, hvad »Bethelskibet«s arbejde har betydet, og der foreligger mange enkeltberetninger om sømænds omvendelse og deres nye glade liv som beken- dende kristne.

Wollesen taler igen om »Det makedoniske råb«, denne gang fra Sjælland, Møn, Bogø, Lolland-Falster, Femø og Fejø og alle steder besøges. Den 12. juli 1892 prædiker Wollesen i Køge kirke efter at have besøgt og indbudt besætningerne på 43 skibe i Køge havn. Den 13. juli går han fra hus til hus og indbyder til gudstjene- ste i Karrebæk og 100 møder op for at høre ham. Den 14. juli prædiker han i Vordingborg kirke, men må konstatere, at kun nogle få møder op. Den 15. juli præ- diker han i Præstø og den 16. juli kan han indbyde til Stubbekøbing rådhus, som han har fået lov at låne til sit formål. Det næste besøg gælder Møn, men så kal- des han hjem, da hans kone, Nina, er alvorlig syg. Nina Wollesen var svagelig gennem hele deres ægteskab og blev desuden næsten blind. I denne omgang varede sygdommen i flere måneder.

Under hendes sygdom samler en kongelig begiven- hed krigs- og andre skibe fra mange lande, og Wollesen

og hans medarbejdere gør straks en stor indsats for at betjene dem. Det drejer sig om de årlige tilbagevendende »Fredensborgdage«, hvor Kong Christian den niende og dronning Louise samlede kongelige og kejserlige familier fra hele Europa på Fredensborg. Og netop i 1892 var disse »Fredensborgdage« af stor betydning for freden i Europa, og i øvrigt måtte det være naturligt for Wollesen, med den nære tilknytning han havde til dronning Louise, at sætte kræfter ind på at gøre en god indsats for de fremmede gæster.

I øvrigt har Wollesen god kontakt med Københavns Navigationsskole og med skibsrederne i København.

Wollesen er igen på Bornholm, denne gang i en uge, og fortæller om sin første søndag i Rønne, at han holder gudstjeneste kl. 10 på et af flådens skibe på reden, kl. 3 møde på en stor damper, der ligger til ankers ud for Rønne og kl. 5 i Rønne kirke. I løbet af besøgsugen uddeler han 5000 Ny Testamenter og bibeldele.

De mange frivillige og delvis lønnede medarbejdere Wollesen nu har gør, at han kan tillade sig at gøre de mange møderejser, han har så stor lyst til. Og snart er han på vej igen. Denne gang til Rudkøbing og derfra til Marstal, hvor der allerede i 1879 blev dannet en kvindekreds for sømandsmissionsarbejde. Dette arbejde konsolideres nu ved Wollesens besøg og i samarbejde med sognepræsten, pastor Tholle. Videre går det til Ommel, Ærøskøbing, Drejø, Thurø, Fåborg, Assens og Odense, hvor enken til en anden – og tidligere – sømandsmissionspioner, Fr. Rymker, bor og sammen med sin datter driver sømandsmission på Odense havn. Wollesen besøger dem og fortæller i sit brev om de to

kvinders arbejde – og endelig slutter rejsen i Svendborg.

Under Wollesens bortrejse er »Bethelskibet«s tag blevet repareret. Det kostede 1200 kr.

Den 29. december 1892 holdes i »Bethelskibet« den største julefest nogen sinde med 450 deltagere – som der egentlig ikke var plads til, så luften har været tung – og med besøg af prins Valdemar, prins Vilhelm og den lille prinsesse Louise.

Sømandshjem i Dragør!

Under gennemgangen af det foreliggende materiale for 1893 støder jeg pludselig på en sætning, der overrasker mig meget:

Der er oprettet sømandshjem i Dragør!

Det har jeg aldrig vidst noget om og heller ingen andre. Det viser sig dog, at det drejer sig om et – senere to – læseværelser, og jeg kan ikke bare mig for at fortælle hele den sære – men også på en vis måde fornøjelige – historie om »Dragør Sømandshjem« nu, og læseren må så undskylde, at man senere i Wollesens breve støder på adskillige meddelelser om Dragør.

Wollesen har ganske vist parentetisk nævnt at han har besøgt Dragør, men uden særlige kommentarer til disse besøg. Derimod nævner han flere gange i sine breve Dragør-lodserne, som ofte kom på »Bethelskibet«, når lodseriet førte dem til Købehavn. Nogle af dem blev troende bekendende, kristne gennem »Bethelskibet«s arbejde og de blev Wollesens trofaste og højt værdsatte medarbejdere, idet de ombord i alle de skibe, de lodsede, danske såvel som fremmede, uddelte indbydelser til »Bethelskibet« på dansk og engelsk og i øvrigt anbefalede alle søfarende at besøge dette usædvanlige sted.

Men Wollesen har igen været i Dragør, og stående på havnepiren betages han af synet af den skov af master, han ser, af blafrende sejl og de hundreder smukke skibe (antallet er nok overdrevet), og i sin øjeblikkelige og

overvældende begejstring lejer han straks et lokale på havnen, så de mange søfolk kan have et hjem at komme til i deres sparsomme fritid, og han har ikke meget besvær med at overtale lods Foss til at passe læseværelset sammen med sine søstre. Ikke længe efter lejer han endnu et lokale på havnen og får også lods Smith involveret i arbejdet i Dragør havn.

De to lodser, Foss og Smith er i øvrigt ansete personer i Dragør og begge med i ledelsen af det under indremissionær Blomgreen begyndende Indre Missions arbejde i Dragør.

Og for en gangs skyld tager organisationstalentet magten over fornuften hos Wollesen og han forsøger straks at sætte en indsamling i gang med det formål at få rejst et stort sømandshjem i Dragør.

Og så begynder begivenhederne at stille krav til forfatterens tålmodighed og nysgerrighed. Ingen kender noget til et sømandshjem i Dragør!

Jeg tilbringer en hel dag på Dragør lokalhistoriske arkiv og får lov at gennemgå alle lokale aviser og meddelelser fra 1894 til 1897, i hvilket sidste år Wollesen hævder at et stort sømandshjem blev indviet. Men ikke så meget som en notits antyder, at noget sådant har fundet sted. Lederen af det lokalhistoriske arkiv har heller aldrig hørt om et sømandshjem her, men ved lukketid foreslår hun mig, at jeg går ned i en af de smalle skippergyder i Dragør til et bestemt hus, hvori der bor en gammel dame på 90 år. Hun har været formand for missionshuset, måske ved hun noget!

Det er blevet sent på dagen, kan det gå an?

Jeg prøver og finder den kun godt en favn brede skippergade med de mange kønne, gamle huse, og ved

hus nr. 3 standser jeg. Her er det. Et ualmindeligt smukt og velholdt gammelt skipperhus med en bitte lille velholdt forhøvet, som en kunstfærdig smedejernslåge fører ind til. Jeg går hen til hoveddøren og banker på. En nydelig yngre kvinde lukker op og spørger hvad jeg vil. Hun ser ikke ud til at have stor lyst til at lukke mig ind. Men måske er jeg gået forkert. Jeg forklarer, at jeg søger en gammel dame, som skulle bo her. Men først da jeg fortæller, at det er angående missionshuset, klarer hun op og siger: »Nu skal jeg forsøge om jeg kan få fat i den gamle dame – men vi er altså ved at gøre huset hovedrent«.

Jeg siger, at jeg godt vil komme igen en anden dag, men er allerede budt indenfor og står i en meget hyggelig stue, fyldt med minder fra Dragørs storhedstid.

Så kom den gamle dame ind, høj, med et smukt hvidt hår og med et glimt i øjet, som fortæller om en intelligent og levende personlighed. Hun beder mig tage plads og vi får en lang og interessant samtale. Hun kan ikke huske indvielsen af det store missionshus i 1897, men fra sin barndom husker hun, at nederste etage var indrettet således, at ungdomsarbejdet havde lokaler op mod byen og sømandsmisjonen lokalerne ned mod havnen, og at sømandsmisjonsarbejdet blev ledet af lods Foss og dennes søstre, ofte hjulpet af lods Smith. Desuden overlader hun mig til låns materiale, som fortæller om missionshusets tilblivelse. Og nu begynder brikker ligesom at falde på plads.

Det viser sig nemlig, at indremissionær Blomgreen, som var den dynamiske, og dog næsten selvudslettende leder af Indre Missions arbejde i Dragør, og Wollesen, begge samtidig begynder en indsamling til et missions-

hus/sømandshjem. Der nedsættes en byggekomite, hvis betydeligste medlemmer er lodserne Foss og Smith. Det ejendommelige er, at Blomgreen aldrig med et ord omtaler begrebet »sømandsmission«, og at Wollesen aldrig med et ord nævner ordet »missionshus«. Man kan måske ane en divergens organisationernes ledelse imellem, men Blomgreen og Wollesen må være kommet til en slags forståelse, for dels holder de sammen en basar i december 1896, som indbragte kr. 1.175,00, dels beskriver de begge i begejstrede vendinger indvielsen af huset, den ene som missionshus, og den anden som sømandshjem – uden at nævne hinanden.

Og her er Wollesen nok kommet ud på lidt for dybt vand, for missionshuset var det og forblev det og sømandsstuen er end ikke nævnt i de referater, jeg har været i stand til at finde.

Men morsomt er det at læse de to enslydende beretninger om indvielsen i december 1897. Det begyndte med en festgudstjeneste i Dragør kirke, der var fyldt til bristepunktet. Efter gudstjenesten drog ca. 300 deltagere med præsten i spidsen i procession til den nye bygning, der bliver indviet i Faderens og Sønnens og Heligåndens navn til – hos Blomgreen: missionshus – hos Wollesen: sømandshjem!

Trods alt har Wollesen grund til begejstring. Han har ydet sit bidrag til det smukke, store hus, han har fået indrettet »sømandshjem« i en del af huset og de troende dragørlodser sørger for at det fungerer. Visselig – der var grund til glæde. Praise the Lord!

Tilbage sidder man alligevel med en undren i sig over gennem en årrække, under og efter krigen, regelmæssigt

at være kommet i den forlængst ophørte Dragør-sømandskreds uden nogensinde at have hørt om »Dragør Sømandshjem«.

Navigationsskole på »Bethelskibet«

I sin afsluttende rapport for 1893 nævner Wollesen, at der er kommet breve fra mange egne af verden fra søfolk, som er blevet troende kristne, enten direkte gennem »Bethelskibet«s arbejde eller gennem bibelposearbejdet, hvilket sidste han glæder sig meget over på bibelposekredsens vegne. Også denne vinter har man haft et stort hjælpearbejde i gang, og tusinder af søfolk og andre er søgt til »Bethelskibet«, heraf hovedparten fremmede søfolk. En notis i »The Sailors Magazine«, den amerikanske sømandsmissions månedsblad, svarende til Indenlandsk Sømandsmissions »Redningsbåden«, nævner, at Wollesen taler 6 sprog.

Der har igen været afholdt »Fredensborgdage«, hvor Chr. den 9. og dronning Louise har samlet »familien Europa« om sig, bl.a. den russiske Zar og kejserinde Dagmar og prisen af Wales og den danske prinsesse Alexandra og mange flere og Wollesen og hans medarbejdere benytter lejligheden til at afholde en række gudstjenester og andre arrangementer på flere sprog, med stort besøg fra de fremmede skibe.

Møderne for mødre til børnene i »Bethelskibet«s søndagsskole fortsætter og har stadig god søgning. En tidligere skibsfører, P.A. Thuesen, der er blevet personlig kristen gennem »Bethelskibet«s arbejde, bliver frivillig medarbejder på Lolland-Falster, hvor han bosætter sig. En anden sømand, Chr. Poulsen fra Vording-

borg, melder sig som frivillig medarbejder ved sømandsmissionsarbejdet i København.

I påsken 1894 har »Bethelskibet« usædvanlig stort besøg, især af de mange fiskere, hvalfangere og andre, der skal af sted til fangstpladserne ved Island og Grønland. Kaptajn P.A. Thuesen er nu på missionsrejse på Bornholm, hvor han går til fods fra by til by.

En pastor A. Dahm, født på Læsø og tidligere sømand, nu »professor« ved et teologisk fakultet i USA, har taget ophold på Læsø og tilbyder Wollesen sin hjælp. Denne fortæller samtidig, at der den 5. april 1895 er oprettet en »Seamens Christian Endavour Society« (tilsyneladende en slags »Broderkreds« og muligvis forløberen for den senere engelske broderkreds »Brotherhood on the Sea«) og at den i skrivende stund har 82 medlemmer. (Det kan dog muligvis også være en forløber for »Den Danske Broderkreds på Havet«, der blev stiftet i 1899, men ingen af delene har kunnet bekræftes. Det sidste er dog lidet sandsynligt.)

I et brev af 1. december 1885 fortæller Wollesen, at der nu er bygget og åbnet en frihavn i København. Dette har bevirket, at »Bethelskibet« ikke længere ligger i centrum af Københavns havn, og det har givet mere arbejde til Wollesen og hans medarbejdere. I samme brev fortæller han, at han i juli måned har været på Læsø og har prædiket i kirkerne i Byrum, Vesterø og Østerby for fyldte kirker. Han har alle steder aflagt husbesøg i hjemmene sammen med den tidligere omtalte pastor A. Dahm. Eftermøder har været holdt i konsul Axelsens enkes hjem med sang og vidnesbyrd. Da Wollesen den 28. juli rejser derfra, følges han til færgen af flere hundrede læsøboerne.

Ved sin hjemkomst aflægger han besøg i Korsør, Helsingør og Dragør.

I 1888 skete der en begivenhed, som fik en vis – om end lidt periferisk – betydning for Wollesens arbejde i slutningen af halvfemserne.

Den 8. juni 1888 stiftedes nemlig »Øresundsmissionen« af en enkelt mand, styrmand Johan Marcussen, som indtil 1904 drev sin egen mission på Øresund med en 20 fods sejljolle, der på sejlet bar inskriptionen »Mission«, og han drev den helt for egen regning, men fik naturligvis hjælp fra venner rundt omkring, væsentligst fra Luthersk Missionsforening og metodistmenigheden i Aarhus – i hvert fald indtil han helt løsrev sig fra ethvert kirkeligt tilhørsforhold.

Johan Marcussen blev født i Vejby ved Helsingør den 3. maj 1851 og døde den 29. oktober 1936 i København. Hans hu stod til søen og den første søfartsbog vi kender er udstedt den 8. oktober 1868. Efter behørig sejltid læste han til styrmand og skibsfører i England. Hans næringsbevis som skibsfører er udstedt i Thorshavn i 1877. Han var i løbet af disse år blevet en personlig kristen og var stærkt påvirket af den engelske vækkelse og af det engelske syn på helligdagsarbejde. I 1879 tog han tilbage til Danmark som styrmand, men tog hyre som matros i DFDS, hvor han fik lovning på, efter 3 måneders prøve som matros, at rykke op som styrmand og til en videre karriere. Den første tur blev også den sidste. Han nægtede nemlig at arbejde om søndagen, hvor det ikke var strengt nødvendigt. Dette ønske imødekom man, men spurgte samtidig, om han som befalingsmand ville lade mandskabet arbejde om

søndagen. Hertil svarede han nej og fik derefter besked om, at man beklagede ikke at kunne bruge ham.

Efter afskeden tog han først arbejde som kulleemper i frihavnen, men i 1881 kom han til Aarhus til det netop indviede sømandshjem i Stefanshjemmet, udfra hvilket han arbejdede som sømandsmissionær til 1885. Fra 1885 til 1888 arbejdede han som prædikant for metodistmenighederne i Aarhus, Aalborg og København. Men i 1888 trådte han ud af såvel metodistkirken som folkekirken og begyndte en mission på Øresund for egen regning. Han havde et trykt kort, hvorpå der stod: »Christian Life-Boat Crev« og så en kort redegørelse for missionen og sit eget kald. Han begyndte med en ro-båd, og hver morgen vandrede han fra Valby til Kalkbrænderihavnen for at ro ud med sit kristelige materiale og sin citar. Han var dygtig til at spille og havde en dejlig sangstemme, noget der var med til at åbne vejen for ham til skibe af alle slags. En ven skrev ved hans død: »Han kunne åbenbare Gud for os i sin prædiken, men han kunne synge Gud lige ind i vore hjerter«. Gamle Gillelejefiskere har fortalt mig om de stille morgener, når de gled gennem sundet for at afsætte deres fangst i København og blev prajet af Missionsbåden. Da blev der højtid ombord.

En overgang i midten af halvfemserne var han i samarbejde med Kvækerne og en engelsk leder skriver i 1894: »Vor tolk var Johan Marcussen, en uafhængig sømandsmissionær, en mand af udadledigt liv og en alvorlig kristen. Hans arbejdsmåde er meget interessant. I sommermånederne sejler han ud på Øresund i en åben båd, som han med stor dygtighed manøvrerer, og bevæbnet med sin citar og en ladning bibler og anden

kristelig litteratur på mange sprog entrer han ombord på handelsskibene, der ofte ligger til ankers i sundet for at vente på gunstig vind. Alle kender Marcussen, og søfolkene elsker at høre ham spille på sin citar og synge, så han får ofte lejlighed til at holde møder med velsignede resultater.«

At alle kendte Marcussen fremgår af en lille tildragelse, som datteren har fortalt mig om. En dag kom der et brev, hvis eneste adresse var: »Til den rare milde mand, der sejler på Øresund«. Postvæsenet havde intet besvær med at finde manden.

At også søfartsmyndighederne respekterede ham, fremgår af en cirkulæreskrivelse fra »Overtoldinspektoratet for Kjøbenhavn« til kystposter i Københavns distrikt. Der stod: »Johan Marcussen, tidligere søfarende, har anmeldt over for overtoldinspektoratet, at han agter i en 16 fods sejl- og rojolle, der evt. vil føre navnet »Bethel«, at gøre missionsarbejde i sundet og i den hensigt at borde skibe for at uddele traktater og andre skrifter af religiøst indhold til besætningerne. Idet bemærkes, at han ikke er fritaget for at gøre anmeldelse ved landing på kysten for told- og karantænevæsenet, skal overtoldinspektoratet anmode kystopsynet om at udvise mod ham den størst mulige imødekommenhed og hensyntagen«.

Marcussen flyttede til Aarhusgade, hvor den ene af tre små stuer i lejligheden blev indrettet til »læsestue« for søfolk, og i 1896-97 lejede han en lille billig lejlighed på Kalkbrænderivej og indrettede den til gratis herberg for en halv snes forhulede søfolk, indtil han ved venners hjælp fik dem udrustet igen og skaffet dem en hyre.

Marcussen måtte leve hele sit liv i den yderste fattigdom, selv om han næppe selv følte det sådan. Det gjorde derimod hans hustru, som ikke desto mindre blev ham til umådelig støtte i det at være sit kald tro og i den formidable måde, hvorpå hun kunne få mad på bordet og klæder til børnene på trods af manglende pengemidler. Der var 7 børn, og de opnåede alle at få en uddannelse og gode stillinger.

Men hvor kommer Wollesen ind i dette billede bortset fra det tidligere nævnte? Jo, i de hårde isvintre, hvor Marcussen ikke kunne sejle på sundet, fik Wollesen ham til på »Bethelskibet« at indrette, hvad man kunne kalde en »søfartsskole« eller »navigationsskole«, hvor han underviste søfolk i »videregående navigation«. Det var en stor hjælp for Wollesen og ikke mindre for søfolkene, som derved blev holdt fra meget af det, som lediggangen ellers ofte førte til.

Desuden opstod der et samarbejde mellem Marcusen og grevinde Schimmelmänn, der i sin tid købte prins Valdemars lystjagt »Duen«, og som – tidligere i samarbejde med Wollesen – sejlede fra havn til havn og missionerede.

Grevinde Schimmelmänn var en af de mange adelige og kongelige, som blev grebet af den åndelige vækkelse og ville være med til at udbrede den. Hun havde en troende besætning på sin jagt og førte »Bethelflaget« agter. Hun havde desuden stillet sin store ejendom i Hellebæk til Wollesens rådighed, og her holdt han gudstjenester og møder og derudfra blev der drevet fiskermission på kysten. Den fungerede næsten som sømandshjem.

Lods E. Cortsen, København, fremtrædende med-

lem af Luthersk Missionsforening og med i såvel In-
denlandsk Sømandsmission som Broderkredsen på
Havet og i mange år leder af et arbejde der hed »Den
lille Mission på havet«, skriver i et brev til os i 1943:

»Som dreng fik jeg undertiden lov til at foretage dag-
ture med Marcussen i hans ca. 20 fod store sejlbåd, på
hvis storsejl der i hele sejlets bredde med store bogsta-
ver var malet ordet »MISSION«.

I den tidlige morgen gik vi til søs og fortøjede som re-
gel langs siden af en ankerligger på reden. Så tog Mar-
cussen sin citar i en rem over nakken og sin taske, inde-
holdende traktater, bibler, bibeldele samt kristelig lit-
teratur, i hånden og entrede op ad stormlejderen. Næ-
sten altid blev han budt velkommen ombord efter et be-
søg agter hos officererne, hvor han undertiden blev i ti-
mevis.

Marcussen havde aldrig travlt, når det gjaldt sjæle-
sorg.

Når besøget agter var til ende, havde han som regel
fået tilladelse til at afholde et møde for besætningen, og
såfremt vejret tillod det, samledes man på dækket, i
modsat fald som regel i kahytten. Med sit vindende væ-
sen og sin milde personlighed vandt han hurtigt alles
fortrolighed. Så tog han sin citar frem og spillede og
sang gode åndelige sange og derpå aflagde han et vid-
nesbyrd om, hvad Jesus var for ham og også ville være
for alle, der ville tage imod ham som sin frelser. Ofte
fortalte han oplevelser fra sin sømandstid og sit virke.
Så spillede og sang han igen og sluttede med bøn og vel-
signelse for skib og mandskab på deres forestående sej-
lads over havene.

Ja, der var åndelig brise og velsignelse over Marcus-

sens færd og virksomhed. Han førte en yderst beskeden tilværelse og oftest stod han til søs uden proviant, i bevidstheden om at Herren ville sørge for ham. »Jeg takker Gud for ham. Velsignet været hans minde«.

Det ser ud som om Wollesen, i disse hans lykkeligste arbejdsår, har en slags overopsyn med alt sømandsmissionsarbejde i landet. Samtidig giver han selv stødet til at andre er ved at gå i gang. Billedet af en samlet indenlandsk sømandsmission begynder at tegne sig, et arbejde, han viser sig at være stor nok til at glæde sig over. Men herom senere.

Dragørmissionen er nu 3 år gammel og ledes stadig af lods Foss og dennes søstre.

Den 1. oktober 1896 skriver Wollesen et brev til sine venner i Amerika. Brevet forekommer mig vigtigt, men da det indeholder et utal af tidsbestemte detaljer og en strøm af kristelige vendinger og udråb, gengives det her i uddrag, da det ellers ville blive alt for langt og måske få en nudansk læser til at opgive at læse det til ende.

Han skriver:

»Da varmen i sidste del af juli blev for voldsom og de fleste søfolk var meget trætte efter at have losset og lastet en hel dag, gjorde vi os anstrengelser for at holde friluftsmøder, enten på havneterrænet, om bord eller på værft, og disse gudstjenester i vort herlige nordiske lune klima og smukke aftenlys havde stor deltagelse både fra sø og land. Søfolkene vidste, at kunne de ikke komme til os, ville vi helt sikkert komme til dem.

Jeg har gjort en missionsrejse mellem Helsingør-Kø-

benhavn og hele Sjællands sydkyst. Jeg gik fra hus til hus i de små byer og gav kristelig litteratur og nye testamenter til alle familier, der ikke selv havde et testamente. Ofte blev det til familiegudstjeneste, men der blev også holdt offentlige møder med god deltagelse.

Et antal sømandspræster og læg-sømandsmissionsarbejdere har besøgt København nogle dage og de var så venlige at komme til os i »Bethelskibet«. Jeg skal kun nævne sømandspræst A. Farnes, den norske skandinaviske medarbejder ved den engelske sømandsmission i Genua, som holdt en gudstjeneste her med meget stor deltagelse af danske, norske og svenske søfolk. En vel-signet, åndelig oplevelse.

Vort arbejde ved de forskellige stationer er i fremgang. Jeg må dog slå fast, at bygningen af det forventede sømandshjem i Dragør ikke vil kunne realiseres før tidligst næste sommer. Det er svært at samle penge ind her!

Men det vil sikkert glæde jer at høre, at vi i juli måned købte en stor ejendom for 129.000 danske kroner til brug for et kommende sømandshjem i København, eller rettere udvidelse af det eksisterende. (Der er tale om ejendommen Sct. Annæ Plads 20). Sømandshjemmet begyndte i 1884 i Holbergsgade først med 12 senge, derefter med 30 senge og læseværelse, men det har i de senere år været alt, alt for lille. Den elskelige kristne dame, frk. Athalie Rørbye, der, som I husker, har været med os helt siden 1882, er leder, og bestyrelserinde er frk. Rachel Kalich, en omvendt jødinde, elsket af tusinder af søfolk som en mor.

Det er en stor hjælp for os, at troende søfolk giver os god hjælp i deres fritid og aflægger vidnesbyrd om troens vidunderlige hjælp og gave.

De nordiske sømandsmissioner i Norge, Danmark, Sverige og Finland har holdt en konference her i København i dagene 8., 9. og 10. september.

Den Norske Sømandsmission blev stiftet i 1864, Den Danske Sømandsmission i 1867, Den Svenske Sømandsmission i 1869 og Den Finske Sømandsmission i 1871. Disse sømandsmissioner arbejder ikke i deres eget land, men sender sømandspræster til havne udenfor de skandinaviske lande. Norge er repræsenteret med 9 sømandspræster, hvoraf jeg blot vil nævne præsterne Storjohan og Nicolaisen, henholdsvis formand og sekretær for Den Norske Sømandsmission i Bergen.

Sverige var repræsenteret ved 6 præster, Finland ved 2, Tyskland ved 1 og Danmark ved sømandspræsterne fra Hamburg, Newcastle, Hull og London. Desuden 8 tidligere sømandspræster, der nu var sognepræster i Danmark og mange lægmedarbejdere, i alt 150 deltagere.

Konferencen blev åbnet kl. 10 i den danske flådes kirke, Holmens Kirke, af pastor Bertelsen, Helsingør, der også har været sømandspræst, og som gav os en velsignede gudstjeneste til indledning.

Kl. 1 mødtes konferencen i »Bethelskibet«, der var udsmykket med nordiske og amerikanske flag. Biskop Styhr oplæste hilsener fra mange steder i verden, deriblandt et smukt brev fra »The American Seamens Friends Society«, hvis arbejde gennem mange år i København blev rost af biskoppen.

Af de særlige emner, der blev behandlet, vil jeg nævne:

1. Hvad kan vi gøre for at nå dampskibene med evangeliet? (den i forhold til sejlskibene korte liggetid i havn var problemet).
2. Hvad kan vi gøre i forholdet til shipping- og agent-spørgsmålet?
3. Missionsarbejde i logihusene
4. Større effekt med hensyn til hospitalsbesøgene.
5. Læseværelset – dets betydning og indflydelse.

Det første punkt på programmet var det vigtigste. Vort missionsarbejde blandt søfolk i fremtiden afhænger af, hvordan vi løser denne udfordring. Sejlskibene er i aftagende og dampskibene i stærkt tiltagende. Dampskibsbesætningerne har lidt eller ingen tid til at tage imod de tilbud, vi giver dem i kristelig velfærds øjenmed. De fleste søfolk på dampskibene må arbejde søndag såvel som hverdag. I dampskibene berøves søfolkene ikke alene mange timers hvile, men forhindres i at besøge vore sømandshjem og sømandskirker. Søndagen er for rederen, ikke for sømanden – er et almindeligt svar på vore indbydelser. I havne, hvor søndagsarbejde er forbudt, betaler rederne ekstra for at få skibet ud at sejle lørdag. Det blev henstillet, at alle medarbejdere og venner af sømandsmissonsarbejdet skulle forsøge, gennem pressen, at rejse en offentlig opinion mod søndagsarbejdet. Det blev pålagt medarbejderne, at hvis søfolkene ikke kunne komme til dem, skulle de komme til søfolkene og søge at få tilladelse til at holde møde eller gudstjeneste ombord.

Ligeledes på det andet punkt i spørgsmålet om søndagsarbejde, kan sømandsmisionerne ikke gøre noget direkte udover at forsøge at skabe en offentlig mod-

stand mod systemet. I mange havne er shippingsystemet gennemhullet af bestikkelse; ofte er mægleren også agent for logihusene og resultatet er i mange tilfælde, at søfolk »shanghaies« (mønstres mod deres vilje) berøvet penge og klæder... Vi må gøre noget for at forhindre, at søfolk af disse grunde rømmer, da det ofte bliver deres ruin.

Kommandørkaptajn Gjødesen holdt foredrag om, hvorledes shippingarbejdet fungerer i København. Under indflydelse af det nye Sømændenes Forbund var systemet reguleret således, at staten havde udnævnt 3 forhyringsagenter med godt lov på sig og med ansvar overfor myndighederne. Alligevel var dette ikke tilfredsstillende. Fremmede nationers konsuler og private agenter forvoldte ofte sømænds ruin. Han håbede at en resolution fra konferencen ville hjælpe.

En resolution, sendt til regeringer, konsulater, redere og kaptajner fastslog, at det nuværende forhyringssystem i mange havne næsten er systematisk røveri, og at man ad lovgivningens vej bør komme dette uvæsen til livs og regulere systemet.

Under punkt tre blev det fastslået, at sømandsmissionens medarbejdere bør besøge logihusene og »boarding houses« (der også illegalt udmønstrer folk) og ikke spare sig nogen ulejlighed i forsøget på at gøre disse steder mere hjemlige for de søfarende – og samtidig uddele kristelig litteratur og bibeldele. Det henstilles, at man forsøger at arbejde sammen med de forskellige kristelige faktorer i disse ting. *Men* hvis disse vil forsøge at hverve skandinaviske søfolk til deres mission, skal vore folk huske, at de er ambassadører for Kristus og den Lutherske Kirke.

Under punkt fire blev det fastslået, at udover at besøge syge og døende, ville det være godt om man kunne få troende skandinaviske sygeplejesker til sømandshospitaler i fremmede lande. Amerikanske, engelske og tyske hospitaler ønsker sig en sådan ordning. Pastor Nicolaisen, Norge, udtalte ønske om en enig udtalelse på dette punkt og nævnede, at man i Bergen forbereder udsendelsen af en norsk sygeplejeske til Rio de Janeiro.

Hvad det femte angår, var man enige om, at læseværelserne bør være så attraktive, at de kan blive »et refugium« for søfolkene. De bør være hyggelige, velmøblerede og komfortable. Nogle steder vil det være ønskeligt, at søfolk kan købe kaffe og the til rimelige priser for at holde dem fra værtshusene. Men først og sidst må lederen være en moden og erfaren troende kristen.«

Ved årets udgang findes der igen et lang og meget personligt brev til venner i Amerika, hvori Wollesen fortæller et utal af oplevelser af vækkelse og omvendelse.

Lad mig nøjes med at nævne to ting (idet jeg undlader det mere svulmende i sproget og de mest ekstatiske udtryk):

En kaptajn skriver til ham: »Jeg er glad for endnu en gang at nærme mig det velsignede sted (»Bethelskibet«) med tak til Gud for en god rejse. Siden jeg var der for nogle måneder siden, har jeg hørt Jesu stemme i vindens sang og bølgerens kimen, men særlig i de stille stunder i bøn og bibellæsning og meditation. Det har i sandhed været en god rejse, for 2 sjæle er vundet for Kristus. Ernst og Peter lod sig af Guds kærlighed lede til omvendelse ved vor frelser Jesus Kristus, og snart er vi hos jer og skal vidne om Guds kærlighed og nåde«.

En anden kaptajn skriver: »Sømandsmissionærer og venner af vort kære »Bethelskib« vil huske Lauritz Truelsen, en af jeres troende venner, som for år tilbage modtog Jesus som sin frelser hos jer. Den 3. oktober blev en sorgens dag for os ombord, for denne Guds tjener, som så ofte ledte os i bøn, døde pludselig. Der var ikke et tørt øje, da vi med sorg i vore hjerter sænkede vor broders legeme i havet og tog afsked med en af de elskeligste og sande troende sømænd, der nogensinde har pløjet det skummende hav. Davids 103. salme blev læst og vi sang hans ynglingssalme: »Der er et saligt glædens hjem«. Gud har talt til os fra den første dag han var i vor midte og i dette øjeblik sidder hos mig fire skibskammerater, som siden Truelsens død har omvendt sig til Gud«.

Der er tale om to breve fra to af de store fiskeskonerter, der fiskede på Grønland og Island og det bør måske bemærkes, at dette fiskeri på Wollesens tid fortrinsvis foregik på den måde, at store sejlskibe lastedes med så mange langlinebåde, som forsvarligt, og udrustedes med mandskab dertil, hvorefter man afsejlede til fjerne farvande. De små langlinebåde fiskede da med det store skib som moderskib. Det var en hård og farlig form for fiskeri, der hvert år krævede sine ofre. Skibene, der således kunne have en besætning på op til 50 eller flere, afsejlede om foråret og kom tilbage om efteråret, lastede med saltede fisk i tønner. Skibene blev ved afrejsen af »Bethelskibet« forsynet med kristeligt litteratur, bibler og salmebøger og vækkelse oplevedes på flere af disse skibe.

Der har været aflagt en del fængselsbesøg og hospitalet besøges regelmæssigt hver uge og der holdes an-

dagt for de syge og døende, der måtte ønske det. Han har længe ikke besøgt Korsør og Helsingør, men arbejdet der går godt. Kaptajn P.A. Thuesen samler på sin missionsrejse på Bornholm, mange fiskere i et lånt lokale i Nekso. Han har været mange gange i Dragør, hvor de to små lejede lokaler på havnen er alt for små, og han drøfter spørgsmålet om et sømandshjem med sine venner i Dragør. De har stadig ikke pengene til det, men efter at have lagt sagen frem for Gud, sender de en ansøgning til myndighederne om en velbeliggende grund og forventer et gunstigt svar.

Den 28. december holdtes den årlige julefest med 250 sømænd og kongelig deltagelse. Den 30. december holdtes der engelsk julefest med god deltagelse og hvor Mr. Braid fra Glasgow, der ofte hjælper Wollesen, talte og danske og engelske damer serverede og hjalp frivilligt. Ved begge fester uddeltes der gaver og tøj og bibeldele samt til alle et bogmærke med teksten: »Glem ikke din Gud, dit hjem og din moder«. Brevet slutter med en mængde tal om skibsbesøg, møder, gudstjenester, husbesøg, logihusbesøg, uddelt materiale og – forbavsende – uddeling af 5000 salmebøger eller kristelige sangbøger – en gave Wollesen har fået.

Endelig fortæller han, at han har besøgt det arbejde »The American Seamens Friends Society« har i gang i Sverige og han roser arbejdet meget. I Gøteborg har en troende dame åbnet et sømandshjem, hvor den i 1876 udviste sømandsmissionær Nielsson, der nu har fået lov at komme tilbage, daglig holder morgenandagt.

Wollesen har været borte i over en måned og fortæller, at i hans fravær har pastor Daniel Prior haft overopsyn med arbejdet ud fra »Bethelskibet«, medens assi-

stenterne Christensen og Petersen har passet det daglige arbejde.

I juni måned bliver Wollesen syg. Han er syg i et par måneder, og i den tid ledes arbejdet i »Bethelskibet« af en provst Petersen, Færøerne, medlem af det færøske lagting, der er på studieophold i Danmark, og en Axel Jacobsen, der benævnes som »reverend« (præst).

Trods lægens advarsel kan han ikke holde sig i ro, når der kaldes på ham. Han kaldes blandt andet til en døende sømandshustru, som fortæller ham, hvordan hans husbesøg med andagt og udlevering af bibel og traktater helt ændrede familiens liv. De begyndte at gå kirke og datteren og manden, der begge er døde, kunne dø i troen på frelseren Jesus Kristus.

I Skagen stiftes der i sommeren 1897 en sømandsmissionsforening, knyttet til Wollesens arbejde og ledet af en kaptajn Ansbrug!

I et kort, af glæde overstrømmende brev, fortæller Wollesen, at man ved en festlighed den 6. april 1897 har nedlagt grundstenen til det kommende »sømandsmissionshus« i Dragør.

Fru Rymker i Odense, hvis mand, matros Fr. Rymker efter en dramatisk omvendelse i Amerika, begyndte sømandsmission for egen regning på sin fødeø Fyn allerede i 1840'erne – som i øvrigt nok kunne fortjene en nærmere omtale – og som døde på en missionsrejse i Norge, har fortsat sin mands arbejde i Odense i tilknytning til Wollesens arbejde. Hun er nu død i november 1897 og datteren Hulda Rymker, meddeler, at hun fortsætter sine forældres sømandsmissionsarbejde.

I december kommer så den meget festlige indvielse af det nye sømandshjem/missionshus i Dragør. Det

skal ikke refereres her. Jeg henviser til det særlige stykke om Dragør side 52 til 55.

Der holdes fødselsdagsfest for »Bethelskibet« med pastor Daniel Prior som festtaler og fuldt hus, og julefester i lighed med tidligere år.

Brevene i 1898 er uden tal! Det er usædvanligt for Wollesen, der tilsyneladende elsker tal – også når de er små. Til gengæld er brevene fyldt med små personlige oplevelser.

Han bliver syg igen i juni måned og får denne gang hjælp af provst Petersen fra Færøerne, der er hjemme på ferie. Heller ikke nu kan han holde sig i ro. Da han hører om et emigrantskib, der skal af sted, står han op af sengen og forestår organiseringen af oplysningsarbejdet og uddeling af bibeldele og litteratur. Han får at vide, at en af hans søndagsskoledrenge fra »Bethelskibet«, Viggo, er omkommet på havet og tager straks ud til moderen for at trøste. Han er knapt blevet rask, da han får et hjertesuk fra en kaptajn, hvis skib er ved at blive et »drikkeskib«, som han kalder det. Han tager ombord og får organiseret et oplysningsarbejde, og da der tilfældigvis er en fødselsdag ombord, får han arrangeret en fødselsdagsfest uden spiritus – og det blev både en hyggelig fest og et godt eksempel.

Da Wollesen er blevet rask besøger han jævnligt Korsør, Helsingør og Dragør og kan i øvrigt konstatere, at arbejdet – såvel som tilslutningen til det – vokser støt. 1898 bliver et af de største år nogensinde både hvad angår det opsøgende arbejde og besøget på læseværelserne. Året slutter med årsfest med Daniel Prior som taler og julefest med kongelig deltagelse.

I 1899 hjælper provst Petersen fra Færøerne igen i

sin ferie. Axel Jacobsen har et usædvanligt godt tag i børnearbejdet og søndagsskolen og samler omkring 200 børn hver søndag.

Trods hustruens svagelighed foretager hun og Wollesen en 4 dages missionsrejse til Fyn. Deres dejlige sang og spil rygtes snart og de samler mange tilhørere og får senere, efter rejsen, mange takkebreve.

»Bethelskibet«s 25-års jubilæum

Poul Nielsen og Niels Andersen

I april 1901 skriver Wollesen, at over 80.000 sømænd årligt besøger Københavns havn, og dertil kommer et stort antal skibe, som ankrer op på reden for proviantering med videre. »Bethelskibet« har bragt tusinder af disse søfolk under indflydelse af evangeliet – direkte og indirekte – ved uddeling af traktater og bibeldele. Men alligevel er der alt for mange, man ikke når.

Han omtaler igen Athalie Rørbyes sømandshjem på Sct. Annæ Plads 20 og Niels Andersen. Hjemmet blev indviet den 16. november 1898 og nu fortæller Wollesen, at også en kaptajn Nielsen er blevet knyttet til dette arbejde som sømandsmissionær. Den 16. januar 1901 er der indviet en mødesal med klaver og med plads til 60 personer, og her holdes der møde søndag, onsdag og fredag. Han roser Poul Nielsen meget som uhyre aktiv og udstyret med ganske særlige evner til dette arbejde, især blandt de syge og døende. (Lidet aner han på dette tidspunkt at Poul Nielsen 5 år senere skulle blive leder af det hele og han selv en af dennes medarbejdere).

Skønt vinteren ikke har været særlig hård, er mange søfolk strandede i København uden mulighed for arbejde, og for dem er »Bethelskibet« og dets hjælp uvurderlig, også som hjælp til at holde modet oppe.

Som en begivenhed nævner Wollesen, at man ved udsendelsesfesten for fiskeskibene til Færøerne, Island og Grønland har vist *Laterna Magica* (lysbilleder) med stor succes. Ved festen medvirkede frk. Agnes Hansen og hendes kor til stor glæde for fiskerne. 16 fiskere følte sig stærkt berørt af hvad de havde hørt og indtegnede sig til forbøn under deres fravær.

Tirsdag den 14. maj 1901 er det 25 år siden, arbejdet begyndte. Wollesen selv har ikke gjort noget ud af det, men John D. Braid, der nu tilsyneladende er Den Amerikanske Sømandsmissions kontakthand ved arbejdet i København, skriver i juli 1901 et brev, hvori han fortæller om jubilæet.

Han skriver (i uddrag):

»Tirsdag den 14. maj 1901 var en historisk dag for sømandsmissionsarbejdet i København og blev en ufor-glemmelig oplevelse. Skønt »Bethelskibet«s ydre ikke er alt for indbydende nu, var til gengæld dets indre smukt pyntet med flag og blomster og Nina og Andreas Wollesen var ikke så lidt overraskede og rørte over, hvad vennerne havde gjort, over de mange blomsterhil-sener og de næsten 100 breve og telegrammer.

Wollesen åbnede festen med bøn og gav derefter en kort oversigt over arbejdet fra den dag for 25 år siden, da han og hans hustru, efter at være sendt over Atlanten af »American Seamens Friends Society«, (det samme som vi også kalder Den Amerikanske Sømandsmission), steg i land i København og begyndte arbejdet, der siden er vokset støt. Han understregede, at det stadig er det vigtigste for os at nå søens folk med det kristne evangelium.«

Mr. Braid takkede for fortrinligt samarbejde og over-

rakte en meget beskeden pengegave. Pastor Bjørnskov Petersen takkede fra dansk side og pastor Niels Widner på Sveriges vegne. Mange søfolk havde ordet og takkede Wollesen for, hvad han og »Bethelskibet« havde betydet for dem. En skotsk sømand fortalte, at han og hans kammerater i de 9 år, de havde sejlet fast på København, altid havde fundet en ven i Wollesen og et hjem i »Bethelskibet«.

Efter serveringen og underholdning med korsang takkede Wollesen rørt for alt, hvad venner på sø og land havde gjort for dem og for arbejdet og sluttede festen med bøn.

»Bethelskibet« i forfald

Julefesten 1901 blev den sidste på »Bethelskibet«, der nu er i forfald, som det vil fremgå af det følgende. Der er stuvende fuldt hus, heden er næsten uudholdelig og blander sig med stanken fra råddent vand og træ – men man har det dejligt, og Wollesen får nu mange julegaver fra kvinder overalt i landet og fra Færøerne, hvilket håndskrevne takkebreve fra Wollesen viser, bl.a. til en færøsk kreds af venner. Prins Valdemar og prinsesse Marie deltog med deres 3 sønner. På grund af sit togt med »Valkyrien« var prins Valdemar ikke med ved julefesten år 1900.

Og nu sker der et skisma, som i første omgang betyder vanskeligheder på ny for Wollesen.

I sit officielle brev til Den Amerikanske Sømandsmission giver han dog ikke udtryk for skuffelse, men refererer nøgternt, hvad der er sket. I januar 1902 skriver han følgende til bestyrelsen i New York:

Barken »Fortuna« af Tønsberg, strandet på Sjællands kyst i 1880, blev, skønt allerede gammel, indkøbt og omdannet til vort »Bethelskib«. Efter siden da at have tjent som kirkeskib og læseværelse for mange tusinde søfolk, er den nu ved at forfalde.

På grund af dette og fordi ingen værfter kan reparere den, henstillede havnemyndighederne allerede for 2 år siden til os og vor bestyrelse at gøre forberedelser til at finde egnede lokaler i land, da man formentlig ellers ville modtage påbud om at fjerne skibet, og at man ikke ville kunne anvise anden dokplads, egnet for missionsarbejdet.

Jeg må desværre meddele Dem, at ovenstående, samt alvorlig sygdom i pastor Daniel Priors hjem, han, med hvem jeg har arbejdet så godt sammen siden 1879, samt en række andre omstændigheder, har fået den bestyrelse, der ejer »Bethelskibet«, til at beslutte sig for at ophæve sit arbejde fra den 1. februar i år. Jeg sender Dem følgende oversættelse af brev herom fra pastor Prior:

»Kære herr Wollesen.

Idet jeg henviser til det brev vi sendte Dem i fjor, må jeg desværre meddele Dem, at »Bethelskibet«, fra 1. februar i år vil blive overdraget til en anden komité her i byen.

Må jeg til Deres venner i Amerika bede Dem bringe min og bestyrelsens varme tak for det gode fælles arbejde vi har haft i de forløbne næsten 23 år. Det vil glæde os, hvis Deres store arbejde og erfaring i sømandsmissionsarbejdet må kunne fortsætte til velsignelse for søfarende i vor store havn.

Jeg ønsker Dem Guds velsignelse og nåde og fred. Deres hengivne Daniel C. Prior.«

»Jeg kan tilføje, at det er lykkedes os at leje store velgennede lokaler i land og danne et nyt midlertidigt selskab af troende mænd, der dels er en frugt af »Bethelskibet«s arbejde, dels har fulgt vort arbejde med interesse og støtte i mange år, bl.a. Mr. John D. Braid.

De nye lokalers beliggenhed er fortræffelig, lige midt i søfartscentret, og vi håber at kunne indvie det den 2. februar i år. Husk os i vort arbejde, vi behøver åndelig og timelig hjælp mere end nogensinde, så evangeliet fortsat kan blive forkyndt for de mange tusinde søfolk, der kommer til denne havn. Jeg beder Dem bringe alle i Deres bestyrelse min varmeste tak og hilsen«.

Det har indtil nu været uklart, hvad der egentlig skete, og hvad der fremkaldte denne foreløbige skilsmisse. For foreløbig blev den kun. Ved gennemgang af gamle breve og andet arkivmateriale står det nu temmelig klart, at Indre Mission i Danmark var begyndt at røre på sig for at få et sømandsmissionsarbejde i gang, især opildnet af medstifteren af Indenlandsk Sømandsmission, styrmand Wilh. Rasch.

Rasch var ikke glad for at sømandsmissionsarbejdet i København skulle ledes af en sømandsmisionær, betalt af Den Amerikanske Sømandsmission, og oven i købet af en mand, der var udgået fra metodistiske kredse. Med Indre Missions fremgang var linierne ved at blive trukket hårdere op. Der har utvivlsomt været øvet et stærkt pres på formanden for Sømandsmissionen i fremmede Havne, Daniel Prior, der tillige var formand for Wollesens arbejde, og det har til sidst ført til, at man, som angivet ovenfor, meddelte Wollesen, at den hidtidige komité opløstes og at »Bethelskibet« blev overdraget til andet arbejde.

Det er således ikke rigtigt, når det i Indenlandsk Sømandsmissions jubilæumsbog angives, at »Bethelskibet« forliste i en junistorm i 1903 og at dens opgave dermed var færdig. Tværtimod blev der dannet en ny komité, der fik navnet »Københavns komité for mission blandt søfolk«, også med Daniel Prior som formand og med pastor Edvard Eilschou Holm som sekretær. Komiteen overtog »Bethelskibet« og ansatte Poul Nielsen som leder af dette arbejde med Niels Andersen som sin nærmeste medarbejder. Denne nye komité arbejdede i nær tilknytning til sømandshjemmet på Sct. Annæ Plads.

Imidlertid får man ved gennemlæsning af det samlede materiale et stærkt indtryk af, at der har foreligget en stiltiende aftale mellem Wollesen og Prior om, at det nok senere skulle ordne sig til fælles bedste.

Og således kom det da også til at gå. Wollesen blev den, der pegede på hjørneejendommen Nyhavn 24 som det mest velegnede sted til et nyt »Bethel«, og gjorde opmærksom på, at ejendommen kunne købes fordelagtigt. Og han kom til at rykke tilbage i det gamle »Bethelskib« i det år, opførelsen af det nye sømandshjem varede. Og da indvielsen fandt sted, var Wollesen optaget som medarbejder i Indenlandsk Sømandsmission, stadig lønnet af Den Amerikanske Sømandsmission, med særlig opgave overfor alle de engelsktalende søfolk i Københavns havn – men tillige også med den opgave at være rejsende missionær for Indenlandsk Sømandsmission. Han opnåede at være med til adskillige indvielser af nye sømandshjem og han og Wilh. Rasch blev gode venner, hvad man senere vil kunne se af Rasch's nekrolog over Wollesen. Alt dette forklarer også den ydmyge og nøgterne måde, hvorpå Wollesen giver sine arbejdsgivere i Amerika meddelelse om det skete, uden nogen form for bebrejdelser eller beklagelser, såvel som den tale, man vil kunne finde gengivet senere i anledning af sømandshjemmet »Bethel«s indvielse.

(Lokalerne er omtalt side 79, næstsidste afsnit.)

»Bethelskibet« for sidste gang

I april 1902 skriver John D. Braid, at de nye lokaler som planlagt blev indviet søndag den 2. februar under meget festlige former. Lokalerne er beliggende på førstesalen i ejendommen Nyhavn 24, altså kun få skridt fra hvor »Bethelskibet« lå. Megen sympati havde samlet sig om Wollesen, hvis arbejde efterhånden er meget værdsat, og man får hjælp til istandsættelse af lokalerne fra mennesker, som man slet ikke kender eller har haft forbindelse med, og på samme måde fyldes lokalerne på indvielsesdagen af blomster og planter, sendt fra kendte og ukendte venner.

Så det var festligt pyntede lokaler Wollesen kunne byde de mange gæster fra sø og land velkommen i. Han understregede i sin tale, at skiftet fra »Bethelskibet« ikke betød noget misforhold til det hidtidige arbejde – tværtimod ville man fortsætte som hidtil i samarbejde med Den Amerikanske Sømandsmission og de præster, der hidtil havde støttet arbejdet.

Indvielsen blev foretaget af folketingsmand, provst M. Petersen fra Færøerne, over ordene fra Esajas: »Søg Herren medens han findes, kald på ham den tid, han er nær«. Pastor Prior kunne ikke være med, men havde sendt hilsen og var stadig god ven af arbejdet. Præster og lægfolk bragte hilsen og der oplæstes et smukt brev fra sømandspræsten i London, den kendte pastor Storm, som takker for godt samarbejde og ønsker alt godt for Wollesens fortsatte arbejde. Det er meningen

at holde gudstjenester og møder søndag, tirsdag og torsdag. Desuden vil man holde særlige engelske gudstjenester, når der ligger mange engelske skibe i havn. Læseværelserne vil være åbne daglig og skibsbesøgene fortsætter som hidtil. Der blev udtrykt håb om, at Den Amerikanske Sømandsmission vil fortsætte sin støtte til arbejdet.

I foråret 1903 er det igen John D. Braid, der som formand for den midlertidige komité, skriver og fortæller om arbejdet. Besøget har været over forventning, også til gudstjenester og møder, selv i sommertiden, hvor der ellers er så mange udendørs attraktioner der frister. Der holdes også foredrag ledsaget af lysbilleder og ved de mange særlige lejligheder serveres der gratis kaffe og kage. Men alt hvad der foretages har til formål med liv og ord at forkynde evangeliet om Jesus Kristus.

Det var egentlig meningen, at Nina og Andreas Wollesen skulle have deres privatbolig på samme etage som læseværelserne, men det blev hurtigt klart, at søgnin-gen var så stor, at man havde brug for al plads til søfolkene, så man fik indrettet en lejlighed til dem på 2. sal, og sømandsmissionsarbejdet overtog hele førstesalen.

Der er igen et væld af tal, som ikke skal nævnes her – kun at man i den kolde vintertid har været i stand til at hjælpe mange fattige sømandsfamilier på forskellig vis.

Julefesten 1902 var besøgt af ca. 300 søfolk, så der var trængsel, og nogle af søfolkene måtte stå ude på trappegangen, hvor de kunne få et glimt af det flotte juletræ fra »Det gule palæ« med den smukke pynt og høre Wollesen læse juleevangeliet. Der blev serveret chokolade og kager og uddelt julegaver. For første gang i

mange år var der, på grund af sygdom, ikke kongelige gæster ved julefesten.

Braid omtaler, at der har været fyrbøderstrejke i foråret, og det har givet meget ekstra arbejde og behov for hjælp, også i forbindelse med forhyringskontorer og logihuse, men han konkluderer, at et dejligt arbejdsår er til ende.

I 1903 og 1904 foreligger der kun korte lakoniske meddelelser fra Wollesens hånd. Det hænger sammen med, at hans helbred har været temmelig dårligt i længere tid, og samtidig bliver hans kone, der er væsentlig ældre end han selv, stadig svagere.

Han meddeler kun de nødvendige arbejdsoplysninger og fortæller samtidig, at Axel Jacobsens søndagsskole også er blevet opsagt fra »Bethelskibet« og er flyttet til Wollesens lokaler i Nyhavn 24, og at en ven af missionen, har foræret læseværelset en grammofon, samt at missionens venner på hans fødselsdag har givet pengegaver til arbejdet blandt sømændene. Søndagsskolen betød, at Wollesen måtte flytte, og de købte sig et lille hus i Ordrup.

I foråret 1904 skriver John D. Braid bl.a. om julefesten 1903, at lokalerne igen var mere end overfyldte. Ved denne julefest var Prinsesse Marie og Prins Valdemar atter med og juleprædiken blev holdt af pastor Daniel Prior, som Wollesen nu har arbejdet sammen med i 22 år. Til julefesten indløb en hjertelig hilsen fra sømandspræst Storm, London, som Braid betegner som en god ven af Wollesen. I oktober 1904 skriver Wollesen og fortæller om en ung sømand, der er vendt hjem fra Malta og med sig bringer en smuk gave til fru Wollesen som en synlig tak for, hvad »Bethelskibet« har be-

tydet for ham, der nu er en glad kristen. Han nævner også en række breve fra syden og fra Grønland med tak for bibelposer og for »Bethelskibet«s tjeneste.

Brevets vigtigste indhold er meddelelsen om, at han den 16. juli 1904 mistede sin hustru, der de senere år var fuldstændig blind, efter lang tids sygdom, og han har dermed mistet sin trofaste medarbejder og støtte i arbejdet gennem de mange år. Hun blev begravet af pastor Edvard Eilschou Holm fra Garnisons kirke under stor deltagelse af bl.a. præster og lægfolk fra mange egne af landet.

I foråret 1905 skriver John D. Braid en kort rapport og beklager, at man, på grund af fru Wollesens sygdom og død og Wollesens svigtende helbred, ikke har nøjagtige tal at opgive. Julefesten 1904 viste klart, at lokalerne er for små, idet man med stor beklagelse har måttet afvise en del søfolk. Prins Valdemar var syg, men prinsesse Marie deltog med en søn og havde sørget for juletræet og dets pynt. Braid roser Wollesens arbejde og mener, at hans svigtende helbred for øjeblikket skyldes overanstrengelse. Brevet slutter med en tak til Den Amerikanske Sømandsmission (ASFS) for god støtte.

Den 10. april 1905 foreligger der et brev fra Wollesen. Han har været på hospitalet i nogen tid, men er nu udskrevet og føler sig helt restitueret. Brevet er fyldt med svulmende talemåder om den åndelige situation. Han hævder, at det gærer og syder, og spår en kommende vækkelse. Han er kommet ud fra hospitalet den 30. marts og kan samme aften deltage i det sidste møde i Nyhavn 24, og det kommer naturligvis til at forme sig som en takkefest for helbredelsen.

Han slutter sit brev med den vigtige meddelelse, at

hans arbejde fremover vil ske i tilknytning til det »Udvalg for Indenlandsk Sømandsmission i Danmark«, som Indre Mission i Danmark er ved at nedsætte. (Udvalget blev en realitet 18 dage efter dette brev). Samtidig meddeler han, at hans arbejde midlertidig er flyttet tilbage til det gamle »Bethelskib«, så dårligt det end er, medens Sømandsmissionen i København, der har købt ejendommen Nyhavn 24, får denne revet ned og en ny bygning, et nyt moderne sømandshjem, rejst i stedet.

Indvielsen af det nye »Bethel«

»Bethelskibet«s afløser

Fra nu af sender Wollesen ikke længere selv rapporter til Amerika. Han får ganske vist stadig en god del af sin løn fra American Seamens Friends Society, men får også et løntilskud fra »Indre Missions udvalg for Indenlandsk Sømandsmission«. Tilsynet med den engelske del af arbejdet har John D. Braid stadig, og de fremtidige rapporter om dette arbejde sendes af Braid til Amerika.

Tidlig på året 1907 foreligger der en rapport fra Braid der bl.a fortæller, at det nye »sømandsmissionsinstitut« i Nyhavn 24 er blevet indviet i foråret 1906. Han fortæller ikke meget om selve indvielsen (herom kan interesserede læsere finde et fuldstændigt referat i »Redningsbåden« for juni 1906, der findes i ISMs arkiv.) Det virker ejendommeligt at han ikke fortæller mere, for Wollesen holdt en tale, der i betragtning af alt, hvad der var gået forud, vakte berettiget opsigt og beundring. Til alt held findes der en stenografisk korrekt gengivelse af denne tale, som man vil finde nedenfor, taget fra den stenografiske gengivelse af indvielsestalerne den 28. april 1906:

Sømandsmissionær Wollesen: »Sømandmissionens Arbejde har været en levende Protest mod Lastens Huler. Vor Indflydelse har gaaet ud paa at bjærge Søfolk fra det lyssky Liv, som føres paa disse Steder ved Dag og ved Nat. Og vi har hørt Røster fra Indehaverne af disse Forretninger om, at de forstaar fuldt vel, at Sømandsmissionen er deres værste Fjende. – Sømandsmissionens Arbejde har været be-

lærende og højnende for vore Søfolk. Vi har lært dem, at Livet er en Kamp, og at ingen Resultater naas uden gennem Kamp og Strid. – Men frem for alt har Sømandsmissionens Arbejde været en Johannesfinger, som har peget paa Himlens Lys og Jordens Haab, paa ham, som var saaret for vore Overtrædelser, knust for vore Misgerninger. Og Sømandsmissionen har været et Raab: Brødre fra havet, følg med i den store Udvandring, hvor Kristus, Fredens Fyrste, fører gennem Fristelsernes og Lidenskabernes Verden hjem til Fredens Fyrste og Hvilens Land. Vi har lært, at Mennesket er et Evighedens Barn, og Paradiset er dets hjem, men at Besiddelsen af det ikke naas uden gennem Kamp og Strid. Paradisflugten flyver altid mod Stormen. Troens og Kærlighedens Vinger plettes, hvis ikke Mennesket styrer mod høje Baner.

De, som har fulgt Sømandsmissionens Arbejde gennem de vekslende Aar på nært Hold, har sikkert glædet sig over de Tusinder og Tusinder af Sømænd, som har fylket sig under dens Indflydelse. De har haft Forstaelse af Arbejdets Betydning. De vil ogsaa værdsætte og skatte de Goder og Fordele, som dette Hjem vil byde det. Frugten af Sømandsmissionens Arbejde kan spores langs vore Kyster og Øer, paa Norges og Sveriges Kyster, ud over de store Have, ja, ud til fjerne Lande. Da jeg sidste Sommer var i Amerika, sagde Sekretæren for The American Seamens Friends Society, at de laa inde med Rapporter fra Stationer ved Pacifickysten, der vidnede om, at der i Skandinavien var et godt, livgivende og velsignet Sømandsmissionsarbejde. De gamle, som vi har arbejdet iblandt for 20, 25 og 30 Aar siden, har nu sendt deres Sønner, og sikkert, fra disse mange Hjem lyder gode Ønsker og Bøn om, at Himlens Himle maa velsigne Hjemmet her og Sømandsmissionen til at være et Værn, et Hegn for de unge.

At dette er en Glædesdag for mig, det vil de forstaa, som har fulgt Sømandsmissionen paa nært Hold. Det er den 14. Maj 30 år siden, jeg begyndte på Sømandsmissionen i København. Jeg gik omkring paa Skibene og prædikede; min Hustru gik med for at lede Sangen. Der lød Røster om, at vi var Mormoner. Der blev sagt, at Arbejdet hørte hjemme i England og Amerika, men aldrig vilde faa Jordbund her. Men Gud velsignede Arbejdet, og det gik fremad. Sømandsmissionens trofaste Ven, Hr. Pastor Prior, traadte da til efter 3½ Aars Forløb, og siden den Tid var jeg Pastor Priors mangeaarige Medarbejder i Bethelskibet og Arbejdet blev velsignet af Gud. Senere kom flere og yngre Kræfter til, og disse har løftet store Opgaver.

Og når jeg i Dag gerne vilde gøre Salmistens Ord til mine: Min Sjæl, lov Herren, og alt, hvad i mig er, love hans hellige Navn, da skal jeg ogsaa bringe en hjertelig Hilsen fra Selskabet, jeg tjener, The American Seamens-Friends Society, og ønske Velsignelse over Hjemmet. Med Glæde slutter vi os til og fylker os om Arbejdet her. Herren give, at de ældre og yngre i mange Aar maa arbejde sammen til Velsignelse for mange, mange Slægter. Guds Velsignelse over Hjemmet. Bjergene skal vige, og Højene rokkes, men min Miskundhed skal ikke vige fra dig, og min Fredspagt skal ikke rokkes, siger Herren din Forbarmer. En god og velsignet Grund at bygge Fremtidens Haab paa. »

Derimod er Braid fuld af lovord over dette pragtfulde hus. Dette »Bethel« for sømændene med kirke (læs mødesal), læseværelse og sømandshjem, hvor sømændene kan bo og spise. Fra alle egne af verden, fra sø og land, er bønner, hilsener og gaver strømmet til dette pragtfulde sømandshjem, der er så centralt beliggende i hav-

neområdet. Her er kontor, læseværelse, rygeværelse, spisesal og smukke velmøblerede enkelt- og dobbeltværelser til ca. 60 sømænd, som frk. Rachel Kalich og frk. Hansen tager sig af på moderlig vis.

I forbindelse med byggesagen har der været afholdt en basar, der blev en stor succes. Han roser Poul Nielsen, lederen af dette store sømandshjem, for hans dygtighed og flid, ikke mindst med skibsbesøgene. Møderne i sømandshjemmet er velbesøgte, især på søndage, hvor flere sømandsmissionærer ofte medvirker, og Wollesen tager sig af den engelske del af arbejdet og han finder, at lydhørheden er stor.

Wollesen er nu knyttet til det nye »Bethel« som sømandsmissionær med Poul Nielsen som leder og medarbejder. Stadig lønnet af ASFS i New York.

Braid nævner, at der i november 1906 har været en konference (læs årsmøde) i Århus, hvor ca. 20 sømandsmissionærer og kolportører og mange bestyrerfolk og venner af arbejdet deltog. Årsmødet varede 2 dage og gav et levende indtryk af et arbejde i vækst, både åndeligt og materielt og med mange tegn på vækelse.

En anden – og epokegørende – begivenhed for Braid – som for mange andre – er indvielsen af Sømandshøjskolen i Svendborg, der allerede er fyldt med elever for vintersæsonen. Måske er det den første skole af sin art i verden, hvor man udover den rent maritime undervisning, har skolen som et uhyre vigtigt aktiv for det forkyndende arbejde blandt de unge søfolk. Braid giver udtryk for sin glæde over at konstatere, at den danske stat er interesseret i denne kristne skole for Sømænd.

Skibsbesøg, sygebesøg, uddeling af traktater og an-

det læsestof samt bibeldele er foregået som sædvanlig, og Wollesen har desuden fået tid til møderejser, og overalt har man vist stor interesse for sømandsmissionsarbejdet. For Wollesen er rejselivet en stor glæde. Han møder mange gamle venner og får pustet liv i arbejde, han selv har sat i gang i sin tid.

I 1908 skriver Braid igen en længere rapport om den engelske del af arbejdet. Han nævner mange tal, som dog ikke skal nævnes her, da de indgår i de samlede rapporter om »Bethel«s arbejde, som findes andetsteds. Men det skal nævnes, at arbejdet stadig får lidt ekstra tilskud fra American Seamens Friends Society således at man kan hjælpe de nødstedte engelske sømænd med mad og logi. Han konstaterer med glæde, at der findes et stigende antal troende og bekendende kristne sømænd på danske skibe og det betyder meget for sømandsmissionsarbejdet som helhed.

Wollesen har igen været på møderejse, og flere steder har han fået sømandsmissionsarbejdet bedre organiseret. Han søger altid at få stedets præst knyttet til arbejdet.

Der holdes nu særlige engelske møder på »Bethel« hver tirsdag aften i den engelske stue, og en del damer fra den engelske koloni kommer og hjælper og laver kaffe og synger og spiller til stor glæde for sømændene.

Den 28. december 1907 er tilslutningen til sømandshjemmet »Bethel«s julefest så stor, at man må forlægge den til Garnisons kirkes menighedsal, hvor pastor Edvard Eilschou Holm, der ledede festen, kunne byde velkommen til over 400 sømænd og til Prinsesse Marie og Prins Valdemar. Og det er stadig det store juletræ fra juleaften i »Det gule Palæ« man samles om. Alle de del-

tagende sømænd fik gaver og der blev serveret kaffe, chokolade og kager. Pastor Eilschou Holm holdt juleprædiken og Nielsen og Wollesen og deres medhjælpere medvirkede. Den kongelige familie betalte, hvad festen kostede.

Den 30. december holdtes der så julefest for engelske søfolk med 70 deltagere, ledet af John D. Braid og Wollesen og med deltagelse af bl.a. den britiske konsul. Wollesen har med støtte fra amerikanske, engelske og danske bibelselskaber kunnet uddele store mængder af bibler, bibeldele og traktater.

Om »Bethel« skriver Braid til slut, at det i sandhed er et »Refugium« for de tusinder af søfolk, der i årets løb besøger og bor på dette dejlige sømandshjem.

I maj 1909 kommer den årlige rapport fra American Seamens Friends Society, stadig fyldt med lovord over »Bethel«, og især Poul Nielsens, arbejde. Rapporten er fyldt med tal, som heller ikke her skal gengives. Braid fortæller, at sømandshjem efter sømandshjem vokser frem i de danske havne, at Sømandshøjskolen er fyldt med elever og »Bethel« fyldt med søfolk. Julefesten 1908 holdes igen i Garnisons kirkens menighedssal med stor tilslutning og ledet af Poul Nielsen, Niels Andersen, Estrup og Wollesen. Braid fortæller om julegaverne, at han finder det imponerende med de mange gode gaver og at sømandsmissionærerne gør alt for at få sømændene til at sende en tak til giverne.

I foråret 1910 fortæller Braid i sin årlige beretning, at et stigende antal engelske officerer og kaptajner viser deres mandskab det gode eksempel, at tage dem med til møderne på »Bethel«, og at disse er velbesøgte. Hver anden tirsdag kommer en sømand, der sejler i fast fart

på Goole, og spiller på orglet, hvilket er en meget stor hjælp. Og når mødet er forbi, fortsætter han og kammeraterne med at synge og spille, så sveden driver på panden af organisten og Wollesen og Braid til sidst må fortælle dem, at klokken nærmer sig midnat, og at det er tid at gå ombord.

I 1909 har Wollesen været en tur i Amerika. Det har været en stor oplevelse for ham og han bruger en hel tirsdag aften til fortælle om alt, hvad han har oplevet og om det store nye sømandshjems arbejde i New Yorks havn.

Det engelske besøg på »Bethel« er nu så stort, at man må låne »kirken« (mødesalen) til tirsdagsmøder og gudstjenester. I sine rapporter nævner Braid ofte en Mr. Cambell, der mere og mere overtager prædiketjenesten ved de engelske møder om tirsdagen. Det daglige besøg på det engelske læseværelse er dog ikke stort, men nu har Braid og Wollesen fået to store engelske dagblade til at sende aviser direkte til »Bethel« hver dag, ligesom læseværelset er blevet udstyret med spil af forskellige slags.

Dette år omtaltes kun den engelske julefest. I denne deltog den engelske konsul Liddell, og han har medbragt sin grammofon til stor glæde og fornøjelse for gæsterne, der bestod af 18 kaptajner og officerer og alle ikke vagthavende sømænd fra de i havnen liggende engelske skibe. De har det så dejligt, at alle beklager, at festen slutter »allerede« kl. 10.30!

Wollesen er ikke rask og er så småt ved at glide ud af billedet i det aktive arbejde. Braid takker i et brev til New York varmt American Seamens Friends Society for deres fortsatte støtte, der gør det muligt at fortsætte

det arbejde blandt de engelske søfolk, som Wollesen har været en så dygtig og utrættelig pioner for.

Den sidste rapport, hvori Wollesen er nævnt kommer først sent i maj 1911.

John Braid skriver, at det har været meget svært for ham at komme i gang med årsrapporten på grund af det store tab missionen har lidt, gennem Andreas Wollesens død tirsdag den 5. juli 1910. Han fortæller, at Wollesen nåede at besøge en række af sømandshjemmene og vennerne ude i landet første halvdel af 1910, skønt det var tydeligt, at han ikke længere havde sin gamle styrke.

Da han får at vide, at der holdes en verdens-missions-konference i Skotland i juni måned, ønsker han brændende at få lov at deltage i den. Han kom hjem fra sin rejse i provinsen den 15. juni og den følgende aften afsejlede han til Skotland. Et engelsk rederi havde givet ham en fribillet med deres rutebåd København-Leith. Han deltog i en række møder i Edingburgh og Glasgow og vendte tilbage til København søndag morgen den 3. juli fra den rejse, der skulle vise sig at blive hans sidste her på jorden. Han døde den følgende tirsdag morgen. Han havde haft et par hjerteanfald efter sin hjemkomst og havde i øvrigt ikke følt sig vel på hele rejsen hjem. Han døde af en blodprop, så Gud kaldte ham, uden et pinefuldt sygeleje, hjem til den Herre, han med så stor flid og glæde havde søgt at tjene blandt havets folk.

Brevet slutter: »Vi savner ham forfærdeligt meget. Alting i dette arbejde synes at være knyttet så stærkt til hans person. Vi savner hans kærlige »velkommen« og hans enkle og indtrængende vidnesbyrd, men den kære

stemme er nu forstummet her for at deltage i lovsangen i Guds rige.

I Wollesens sted har Poul Nielsen, leder af det store sømandshjem, fået en anden medarbejder, Rasmus Rasmussen, tidligere fiskeskipper. Det var nødvendigt, da det var umuligt for Poul Nielsen, der var perfekt i engelsk, at klare alle de mange andre opgaver, nu da Wollesen er borte.

Andreas Wollesen begravedes søndag den 10. juli 1910 fra Garnisons Kirke af pastor Daniel Prior med stor deltagelse af præster og lægfolk fra by og land og mange søfolk.

Desværre har det ikke været muligt at finde pastor Priors manuskript, men John D. Braid har åbenbart lånt det og oversat det til engelsk og sendt det til New York, hvor det findes blandt papirerne i American Seamen's Friends Society's arkiv og jeg har prøvet at oversætte det tilbage til dansk.

»JEG REJSER OG VED HVOR REJSEN GÅR HEN!«
(I am travelling and know where the journey will end)

Denne verslinie vil jeg gerne bruge som overskrift over min tale her ved Andreas Wollesens bære.

Vi er alle på rejse. Hver eneste levende sjæl begynder deres livsrejse fra det øjeblik, hvor de ved moders bryst åbner øjnene og ser verdens lys, og straks er spørgsmålet: Hvor leder det hen?

Vi, der er kristne, og som har overgivet vort liv til vor Herre og Frelser, ved, hvor rejsen vil ende. Den vil ende i paradiset med Jesus, vor frelser. Nogen af jer vil

måske spørge, hvor ved jeg det fra? »Du har jo ikke været i paradiset og oplevet denne sandhed«!

Nej, men Gud sendte sin søn til denne verden. Han påtog sig kød og blod som os; han levede blandt os her på jorden og lærte os sandheden. Han døde for vor skyld for at vi skulle frelses. Derfor – på grund af Jesus – ved vi, hvor rejsen ender, når dette liv er forbi.

Andreas Wollesen, hvis jordiske rester står her foran os, vidste, hvor hans rejse ville ende. Hans tro var solidt grundfæstet i Jesus Kristus, som var ham så dyrebar, og vi tør sige det her, uden et gran af tvivl, at han nu er hos Ham i herligheden.

Det er nu mange år siden, jeg mødte ham for første gang. Han vidste, at jeg var meget interesseret i søfolks velfærd, især i fremmede havne, og at sømandskirker og læseværelser var placeret i mange havne, hvor ordet om Jesus Kristus blev forkyndt, hvor søfolk kunne tilbringe nogle hyggelige timer i land når de havde fri til det. Han elskede søens folk, og det gjorde jeg også, og vi blev enige om at arbejde hånd i hånd for søfolks velfærd her i København.

Han blev sendt tilbage til Danmark af American Seamens Friends Society i New York. Han var udvandret til Amerika i sine unge år og der blev han en troende og bekendende kristen, og efter tjeneste i det amerikanske selskab blev han sendt til sit fædreland. Og de kunne ikke have fundet en bedre plads til ham til dette arbejde. Han var en god dansk mand, der kom for at arbejde for en god sag. Det vidste de og vi andre opdagede det hurtigt.

Arbejdet blev startet for omkring 34 år siden i nogle små lokaler i Holbergsgade, hvor Wollesen og hans

hustru boede. Arbejdet voksede, udvielse blev nødvendig og man flyttede til større lokaler i samme gade. Det var hårdt pionéarbejde til at begynde med. Mange vanskeligheder måtte overvindes og mangan en kamp udkæmpes mod syndens og djævlens magt. Men Gud vedkendte sig arbejdet og velsignede det.

Arbejdet fortsatte i Holbergsgade indtil »Bethelskibet« blev placeret ved Kongens Nytorv. Indvielsen af dette kirkeskib i 1881 blev en stor begivenhed. Lokaleforhold og beliggenhed var her langt bedre, og mangan en lykkelig aften er tilbragt her i de år »Bethelskibet« eksisterede og Wollesen søgte at tjene og hjælpe søfolkene – til Guds ære.

Sømandshjemmet »Bethel«, hvor arbejdet nu fortsattes, blev taget i brug da det gamle skib ikke længere kunne holde stand, og Indenlandsk Sømandsmissions store arbejde er i virkeligheden et resultat af vor bortgangne vens tidlige pionéarbejde og står i gæld til Andreas Wollesen for hans trofaste og ihærdige arbejde gennem de mange år.

Han var den første, der gik i gang med denne opgave og det er lykkedes ham at føre det igennem alle disse år, gennem vanskeligheder og prøvelser, gennem sorger og glæder ved den almægtige Guds hjælp indtil det er nået til, hvad det er i dag.

Vi er samlede i dag for at vise hans jordiske rester den sidste ære og for at takke Gud for, hvad han har udrettet gennem vor ven.

Vi føler, at Gud har taget ham hjem midt i hans arbejdsdag, netop som han var vendt hjem fra Edingburgh, hvor han havde deltaget i en missionskonference, og nu har han lagt til i den himmelske havn for med

sin elskede hustru at samles om vor Frelzers trone. Han elskede sin hustru højt og hun var ham til meget stor hjælp i de første vanskelige år og ingen vidste bedre end hun, hvordan hun kunne opmuntre ham og gøre ham lykkelig i deres sidste lille hjem i Ordrup.

Hans rejse er til ende. Hans arbejde her på jorden gjort. Så lad os se frem mod det øjeblik, hvor vi skal forenes med ham i det himmelske hjem.

Amen.«

Wollesen i Indenlandsk Sømandsmissions regi

Som det måske er blevet bemærket har det været min påstand, at det ikke er rigtigt, når det i Indenlandsk Sømandsmissions jubilæumsbog »For fulde sejl« fra 1955 hævdes, at »Bethelskibet« forliste i en julestorm i 1903, men at det i stedet blev frataget Andreas Wollesen og overgivet til den nystiftede forening »Foreningen for mission for søfolk« med kaptajn Poul Nielsen som leder og Niels Andersen som sømandsmissionær – fortrinsvis rejsende – og pastor Edvard Eilschou Holm som formand.

Som dokumentation herfor henviser jeg til, at månedsbladet »Redningsbåden«, der udkom første gang den 1. maj 1904 – endnu før der var noget, der hed »Indenlandsk Sømandsmission« – og med pastor E. Eilschou Holm som redaktør, til og med april 1906 bringer nyt fra »Bethelskibet«s arbejde ved Poul Nielsen og Niels Andersen, og at det i den tid, på bladets bagside, har »Bethelskibet« i Nyhavn som arbejdets adresse. Alle eksemplarer af »Redningsbåden« fra det første blad i 1904 og til i dag, findes indbundne i Indenlandsk Sømandsmissions arkiv i Nyhavn 22, og her vil man kunne få syn for sagen.

Jeg mener desuden, at bladet »Redningsbåden« kan tjene som en slags bevis for min påstand om, at der måtte ligge en stiltiende aftale om, at Wollesen på en eller anden måde skulle glide ind i det nye arbejde, der var

ved at vokse frem – og som da også førte til, at Wollesen blev sømandsmissionær – stadig lønnet af Den Amerikanske Sømandsmission – knyttet til Sømandsmissionen i København som dette arbejdes faste medarbejder. En understregning af ovenstående er det vel også, når Vilh. Rasch i sin nekrolog over Andreas Wollesen skriver: »Og Sømandsmissionen i København vil altid huske A. Wollesen som den, der blev banebryderen og grundlæggeren for det store arbejde, der nu øves derinde«.

Frem for at fortælle detaljeret om Wollesens arbejde under Indenlandsk Sømandsmission, eller som det hed dengang »Indre Missions udvalg for Indenlandsk Sømandsmission i Danmark«, vil jeg i det følgende hen-vise til de numre af »Redningsbåden«, hvor Wollesen er omtalt som taler/medarrangør ved årsmøder, årsfester, julefester, indvielser af sømandshjem m.v.

Første gang er i »Redningsbåden« for oktober 1905, hvor han har ordet ved Indenlandsk Sømandsmissions første årsmøde i Esbjerg. Næste gang er ved »Bethel«s indvielse, april 1906 side 4 (»Bethel«s julefester), marts 1907 side 6 (ISM's årsberetning), april 1907 side 6 »Bethel«s årsfest), februar 1908 side 6 (»Bethel«s julefester), marts 1908 side 6, (ISM's årsberetning), februar 1909 side 6 første spalte (Wollesen vælges til at repræsentere »Broderkredsen på Havet« ved Svenska Bethelföreningens jubilæum i Stockholm) samt 2. spalte, (hvor »Bethel«s store julefest holdes i Garnisons Menighedshus med prins Valdemar og Prinsesse Marie som gæster og hvor Wollesen taler sammen med Poul Nielsen og Niels Andersen), marts 1909 side 3 (ISM's årsberetning), april 1909 side 4 (indvielsen af Skagen

Sømandshjem), maj 1909 side 5 »Bethel«s årsfest), oktober 1909 side 6 (ISM's årsmødeprogram), november 1909 (ISM's årsmøde – Rasch og Wollesen taler sammen i Seest Missionshus), februar 1910 side 2 (»Bethel«s julefester), marts 1910 side 4 (ISM's årsberetning), april 1910 side 4 (»Bethel«s årsfest), august 1910 side 1 og 2 (billede og nekrolog over Andreas Wollesen af Wilh. Rasch).

Den kongelige interesse fulgte med fra »Bethelskibet« over til den nye smukke bygning. Prins Valdemar blev sømandshjemmet »Bethel«s protektor, og var det til sin død i 1928.

Epilog:

Dronning Louise og det forgyldte kors

Tidspunktet er foråret 1881. Kammerherreinde Am-sinck, hofdame hos Dronning Louise af Danmark, var, som adskillige andre af høj rang, heriblandt en del adelige, blevet grebet af den vækkelse, der gik over store dele af den vestlige verden og som også var kommet til Danmark – om end ikke just gennem den ærværdige danske folkekirke. Dog var hun gennem hele sit liv en trofast kirkegænger og havde sin faste plads i Garnisons kirke, så ofte hun havde mulighed for det.

Hun var en livlig og meget aktiv kvinde og undertiden forekom den danske højmesse hende en smule kedelig. Ved et tilfælde kom hun til at deltage i en gudstjeneste hos metodisterne, der på det tidspunkt havde en stor menighed i København. Her var der meget mere liv og sang. Her befandt hun sig godt og kom ikke så sjældent. Det var der ingen, der tog forargelse af når det var hende – og i øvrigt var skellene dengang ikke så skarpe som de senere er blevet.

Andreas Wollesen, der var blevet sendt fra Amerika af Den Amerikanske Sømandsmission for at sætte et sømandsmissionsarbejde i gang i Københavns havn, var metodist – og forblev det nok i sit hjerte hele sit liv – og han og hans hustru, Nina søgte derfor den metodistiske menigheds hjælp i den første vanskelige tid, hvor mange svære forhindringer hobede sig op, og det var da også

dem, der i 1877 skaffede Wollesen 2 små kælderlokaler i Peder Skramsgade som samlingssted for de søfolk, Wollesen fik fat på.

I denne menighed traf Caroline Amsinck Wollesen og blev straks betaget af ham og begejstret ved at høre om hans arbejde. Hun blev nok også lidt betaget af hans stovte skikkelse, der altid var ulastelig klædt og velsoigneret, men især blev hun betaget af hans prædikener, der var så sprudlende og jævne og ligetil, at det var mageløst. Han talte lige ind i menneskers hjerter, så Kristus blev levende for én.

Caroline Amsinck fortalte Dronning Louise om denne ejendommelige og fængslende mand så begejstret, at dronningen ytrede ønske om at træffe ham. Og således gik det til, at Andreas Wollesen en forårsdag i 1881 stod foran landets dronning i de kongelige gemakker. Wollesen havde den sjældne egenskab, at han kunne tale til landets dronning så ligefremt og ubesværet, som var han en af hoffets egne og på den anden side så jævnt og ligetil til en almindelig matros på et skib, som var han selv af samme jævne herkomst som denne.

Dronning Louise bad Wollesen fortælle om sit kald og sit arbejde og også hun blev meget optaget af både opgaven og manden bag den.

I den følgende tid blev Wollesen med mellemrum kaldt til Dronning Louise for at fortælle om, hvordan det gik med arbejdet, og da han begejstret fortalte om sin indsamling til et kirkeskib, gav dronningen sit bidrag til denne opgaves løsning.

En skønne dag kunne Wollesen fortælle sin dronning, at et skib nu var ved at blive bygget om til kirkeskib på Burmeister og Wains skibsværft og at gode og

indflydelsesrige mennesker havde udvirket at dette Nordens første kirkeskib måtte komme til at ligge på den mest centrale plads i hele København: For enden af Nyhavnskanalen ved Kongens Nytorv – altså ikke langt fra den kongelige residens. På opfordring fortalte han om, hvordan kirkeskibet ville komme til at se ud og hvordan det ville blive indrettet, herunder også om det lille spir på toppen, der skulle bære et kors.

Dronning Louise spurgte ham, da han skulle gå, om han havde et særligt ønske for sit kirkeskib. Wollesen tøvede lidt, men fortalte så, at han så brændende ønskede, at dette kors skulle være forgyldt – men det havde man i øjeblikket ikke råd til. Da sagde Dronning Louise, at det måtte så få lov at være hendes gave. Og således gik det ifølge overleveringen til, at da det smukke trækors var færdigt, foranledigede kammerherreinde Amsinck det transporteret til en vis malermester Harberstedt i en kælder i Borgergade, hvor han havde etableret sig som specialist i pålægning af bladguld. Da kirkeskibet, der fik navnet »Bethelskibet« blev indviet den 12. november 1881, skete det under stor festivitas med deltagelse af høj og lav fra sø og land og blev en vældig københavnerbegivenhed, og da strålede det gyldne kors fra det lille spir på det nye kirkeskib og fortalte om et kongeligt håndtryk.

Kongefamilien var indbudt og havde sagt ja, men måtte i sidste øjeblik sende afbud på grund af sygdom.

Efter indvielsen blev Wollesen kaldt til Dronning Louise for at fortælle om begivenheden og om, hvordan arbejdet skulle forme sig udfra dette indviede hus. I samtalens løb spurgte Dronning Louise hvordan Wollesen havde tænkt sig at julen for sømændene skulle

forme sig i »Bethelskibet«. Wollesen svarede, at selve juleaften måtte man med gode venners hjælp søge at be-spise så mange fattige arbejdsløse sømænd som muligt, og siden holde julegudstjeneste for dem og give gaver. Juledag ville man så holde den store julefest for de mange søfolk af alle nationer, der lå i Københavns havn. Kære herr Wollesen, sagde Dronning Louise, her på slottet benytter vi kun juletræet selve juleaften. Juledag vil jeg derfor bede slottets folk om at bære vort juletræ ned til Deres kirkeskib sammen med noget pynt til træet – og de skal også få lys, føjede hun til. Og således blev det – ikke bare den juleaften, men til alle julefesterne så længe Dronning Louise levede. Og så ofte hun kunne, deltog hun selv i disse julefester sammen med sine børn. At traditionen blev overtaget af hendes søn, Prins Valdemar, efter hendes død er en helt anden historie, som ikke skal fortælles her.

Wollesen var vel ikke adelsmand af byrd, men han var, som en ældre sømand udtrykte det: En hjertets adelsmand.

Da »Bethelskibet« i 1906 blev ophugget, udslidt og rådden i bunden efter at have været kirkeskib for sømændene i 25 år, blev det gyldne kors taget ned, og det hænger nu i Sømandshjemmet »Bethel«s spise- og festsal på en fremtrædende plads og minder om en kongelig gestus og en pionerindsats, som aldrig vil blive glemt.

Efterskrift

Efterskriftet er kommet til, fordi jeg under redaktionen fik at vide, at der ville blive et par tomme sider tilovers bag i bogen, og så følte jeg det naturligt at fortælle lidt om den af Wollesens forgængere, der nåede at blive hans medarbejder.

En af de personer, der i begyndelsen og midten af forrige århundrede, alene og for egen regning, drev sømandsmission i visse havne, er nævnt i denne bog om Wollesen. Om enkelte andre af dem har jeg for mange år siden skrevet i Redningsbåden.

Frederik Rymker er den eneste af disse »enere«, der kom i kontakt med Andreas Wollesen, og hvis familie fortsatte samarbejdet med ham.

Frederik Rymker var sømand, født i Odense år 1800. Medens han i nogle år sejlede i amerikansk kystfart, blev han mødt af den samme store vækkelse, som mange år senere mødte Wollesen. Medens denne, som beskrevet, blev methodist, var det baptisten, der greb Rymker, og gjorde ham til en bekendende kristen. Under en sygeperiode blev han ven med en jævnaldrende fra den lokale menighed, hvis profession var fremstillingen af kunstige lemmer, og Rymker blev så interesseret, at han lærte sig faget.

I slutningen af 1840'erne rejste han hjem til Fyn med det faste forudsæt, at ville drive mission blandt søfolk i Odense og andre fynske havne. Han ville, som Paulus, selv klare sig ved sit erhverv, og vandre til fods fra havn til havn. Han giftede sig med en pige fra den lokale baptistmenighed, og fik med hende en datter. Hustruen og

datteren blev, efter Rymkers død, fast knyttet til Andr. Wollesens omsiggribende arbejde.

Familien boede i en lille lejlighed i Odense, hvor Rymker også havde et lille værksted. Arbejdet med at skulle fremstille f.eks. et træben, måtte gøres meget omhyggeligt. Træet skulle være utrolig let, og den fine polstring med blødt vaskeskind, skulle sidde så perfekt, at det ikke ødelagde huden på den benstump, der bar træbenet. Ofte var der på ydersiden en lille knop, og jeg erindrer at min farfar, der havde et sådant træben, altid havde hånden i den ene lomme, når vi gik tur på Fredericia vold. I bukselommen kunne han netop holde fat i den lille knop, og dermed lette den besværlige gang.

Såsnart der var penge nok til, at familien kunne klare sig nogle dage, drog Rymker afsted, altid med noget af sit værktøj i rygsækken, og så gik han fra havn til havn og delte kristelig litteratur ud og prædikede ombord i skibene. Traktaterne fik han penge til fra baptistmenigheder, både hjemme og fra Tyskland og England. Det hændte, at han fik lidt arbejde undervejs med at reparere kunstige lemmer, og så blev han et par dage på stedet, og kunne så drage hjem med nogle kroner i lommen til familien.

Han præsterede at gå til København, og undervejs overnattede han hos nogle af Indre Missions medstiftere – skellene var ikke så store på den tid. Baptistmenigheden hjalp ham med at gennemføre en missionsrejse til Nordnorge, og her døde han. Hustruen og datteren fortsatte med at drive mission på Odense havn. Der foreligger i 1897 et brev til Wollesen, hvori datteren Hulda meddeler, at moderen er død, og at hun, Hulda, ønsker at fortsætte som sømandsmissionær under Wollesen. *E.R.*

Navneindex over de personer, der betød noget særligt for Wollesens arbejde og beretningen derom:

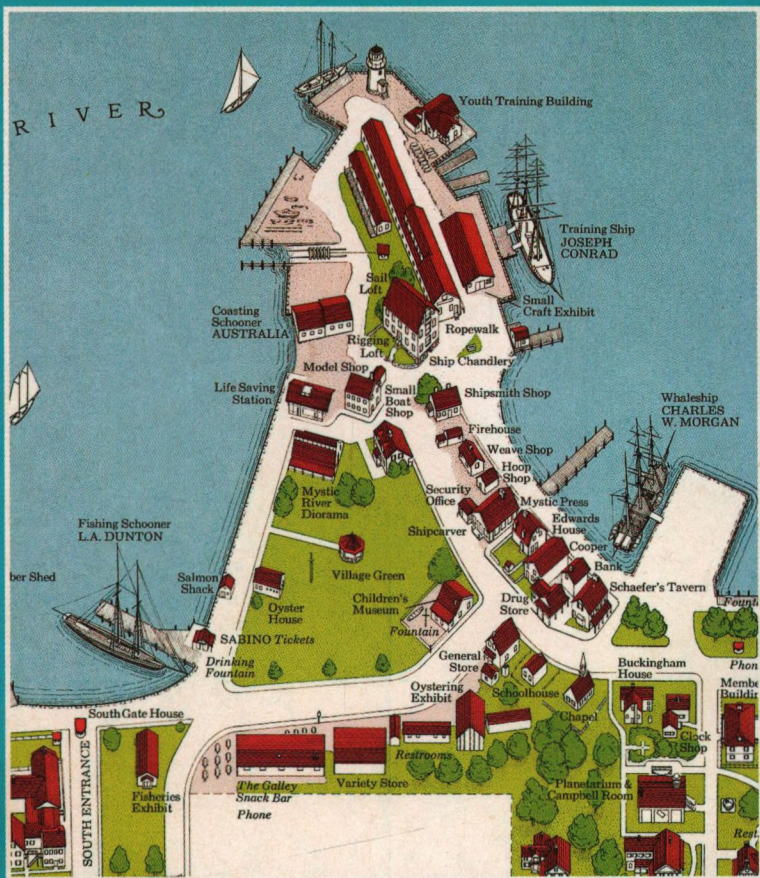
- Amsinck, Caroline – 32, 36, 102
Borella, A.C. – 12, 23, 33, 48
Braid, John D. – 76, 79, 82, 87
Christian den IX, konge – 50, 57
Cortsen, E. – 62
Eilschou-Holm, Edv. – 80, 85, 91, 99
Louise, dronning – 36, 39, 48, 57, 102
Marie, prinsesse – 39, 78, 84, 91
Marcussen, Johan – 22 og 59-62
Prior, Daniel – 24, 27, 30, 71, 78, 84
Rymker, H. – 72
Rørbye, Athalie – 24, 35, 40, 46, 65, 75
Schimmelmänn, grevinde – 62
Valdemar, prins – 25, 36, 51, 78, 84, 91, 101
Wisbye, Nina – 12, 13, 85
Wollesen, – de fleste sider i bogen.

Det bemærkes, at der hvor navne er nævnt kort efter hinanden, er kun første side nævnt.

Aage Rasmussen er født i Esbjerg 1913. Han begyndte sit arbejde i Sømandsmissionen som assistent for sømandspræst Fr. Vilh. Eilschou Holm i Gent i Belgien. Denne knyttede ham senere til sig som medarbejder i Indenlandsk Sømandsmission, hvor han sluttede sin aktive tjeneste gennem 47 år – de sidste mange år som landssekretær – i 1982.

Han har siden da skrevet følgende bøger: »Den kongelige gave«, »Under Dueflag og Dannebrog«, »Lad ankeret falde« og nu bogen om Andreas Wollesen og »Bethelskibet«.

Alle er udkommet på Indenlandsk Sømandsmissions Forlag og solgt til fordel for Sømandsmissionens arbejde.

Mystic Seaport, den århundredgamle hvalfangerhavn mellem New York og Boston, der nu er en fuldstændig restaureret museums- og forskerby, hvorfra alle de dokumenter, der er baggrund for denne bog er hentet.